

Fælles Mål

Faghæfte 3

Kristendomskundskab

Fælles Mål – Faghæfte 3 – Kristendomskundskab

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie som nr. 2-2004

Grafisk tilrettelæggelse: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, april 2004

ISBN 87-603-2390-6

ISBN (WWW) 87-603-2392-2

ISSN 1399-2260

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie (Online) 1399-7394

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Område for Grundskolen

Bestilles (UVM 5-439) hos:
Undervisningsministeriets forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
Tlf. nr.: 3392 5220
Fax nr.: 3392 5219
E-mail: forlag@uvm.dk
eller hos boghandlere

Tryk: Scanprint as

Printed in Denmark 2004

Indhold

4	Forord
5	Indledning
7	Folkeskolens formål
8	Om Fælles Mål
10	Læreplan
10	Signalement af faget
11	Formål for faget
12	Slutmål
12	Efter 9./10. klassetrin
14	Trinmål
14	Efter 3. klassetrin
15	Efter 6. klassetrin
16	Efter 9. klassetrin
17	Efter 10. klassetrin
20	Trinmål – synoptisk opstillet
24	Beskrivelser
24	Udviklingen i undervisningen på 1., 2. og 3. klassetrin
25	Udviklingen i undervisningen på 4., 5. og 6. klassetrin
26	Udviklingen i undervisningen på 7./8. og 9. klassetrin
30	Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet
38	Læseplan
38	1. forløb – 1.-3. klassetrin
40	2. forløb – 3.-6. klassetrin
42	3. forløb – 7./8.-9. klassetrin
43	4. forløb – 10. klassetrin
46	Undervisningsvejledning

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

Jeg har valgt at kalde de nye faghæfter for FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen, bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstilegnelse – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal alle børn have mulighed for at lære så meget som muligt. Skolens undervisning skal fortsat tage udgangspunkt i det enkelte barns styrkeområder, samtidig med at barnet bringes frem mod de fælles mål. Netop derfor er det helt afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne fortsat har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf udtrykker fortsat på meget fin vis folkeskolens værdigrundlag og angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne.

ULLA TØRNÆS
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 870 af 21. oktober 2003

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Læreplan for kristendomskundskab består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Trinmål**
- **Beskrivelser**
- **Læseplan**

Signalement af faget

Der undervises i kristendomskundskab på 1.-9. klassetrin – bortset fra det klassetrin, hvor konfirmationsforberedelsen finder sted. På 10. klassetrin undervises i kristendomskundskab/religion.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Livsfilosofi og etik

Bibelske fortællinger

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser.

I kristendomskundskab skal de grundlæggende kundskaber og færdigheder i hvert af de fire områder udvikles som en helhed gennem hele skoleforløbet både i faget kristendomskundskab, og når kristendomskundskab indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- uddybe deres erfaringer og oplevelser i mødet med det faglige stof
- forholde sig til den religiøse dimension i tilværelsen og dens betydning for livsopfattelsen hos det enkelte menneske, for mellemmenneskelige relationer og for forskellige samfund
- styrke deres indsigt i kristendommen samt andre religioner og livsopfattelser, som de kommer til udtryk i Danmark og resten af verden
- forholde sig til grundlæggende livsspørgsmål og etiske problemstillinger samt handle i overensstemmelse hermed.

Formål for faget

Formålet med undervisningen i kristendomskundskab er, at eleverne erkender og forstår, at den religiøse dimension har betydning for livsopfattelsen hos det enkelte menneske og for dets forhold til andre.

Stk. 2. Undervisningen tager sit udgangspunkt i kristendommen, som denne fremtræder i historisk og nutidig sammenhæng.

Stk. 3. Eleverne skal opnå kendskab til bibelske fortællinger og forståelse af kristendommens betydning for værdigrundlaget i vor kulturkreds. Derudover indgår ikke-kristne religioner og livsanskuelser med henblik på, at eleverne får forståelse af andre livsformer og holdninger.

Stk. 4. Gennem mødet med de forskellige former for livsspørgsmål og svar, som findes i kristendommen samt i andre religioner og livsopfattelser, skal undervisningen give eleverne et grundlag for personlig og ansvarlig stillingtagen og handling over for medmennesket og naturen.

Slutmål

Efter 9./10. klassetrin

Livsfilosofi og etik

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- reflektere over grundlæggende tilværelsesspørgsmål og diskutere den religiøse dimension og dens betydning for menneskers livsforståelse
- forstå og forholde sig til religiøst sprog
- vurdere etiske principper og moralsk praksis
- udtrykke sammenhænge mellem forskellige værdigrundlag og tilhørende tydning af tilværelsen
- håndtere mødet mellem forskellige kulturer og religioner
- reflektere over og udtrykke sig om forholdet mellem mennesket og naturen.

Bibelske fortællinger

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke viden om centrale fortællinger fra Det Gamle og Nye Testamente
- diskutere de bibelske fortællingers sigte og perspektiv og deres tydning af tilværelsen
- gøre rede for bibelske fortællinger og symbolers betydning i kunsten, herunder litteraturen.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forholde sig til spørgsmålet om, hvad kristendom er
- gengive hovedtrækkene i kristendommens historie
- vurdere kristendommen og folkekirkens betydning i Danmark
- forholde sig til kirkelige retninger i vor tid
- formulere sig om brug og betydning af kristne symboler og ritualer
- tolke salmer og sange samt benytte dem som udtryksform.

Slutmål

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- gengive udvalgte træk ved nogle af de store verdensreligioner, herunder ligheder og forskelle
- beskrive og forholde sig til udvalgte religiøse sekter og bevægelser
- reflektere over relationer mellem forskellige religioner og samfund
- diskutere og forholde sig til udvalgte temaer inden for forskellige religioner
- forstå brug og betydning af symboler og ritualer i forskellige religioner.

Trinmål

Efter 3. klassetrin

Livsfilosofi og etik

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- tale med om almene tilværelsesspørgsmål
- kende til eksempler på faglige begreber
- kende til eksempler på religiøst sprog
- samtale om og forholde sig til normer for samvær
- udtrykke sig om sanseoplevelser og naturens mangfoldighed.

Bibelske fortællinger

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kende til fortællinger i Det Gamle og Nye Testamente
- gengive udvalgte bibelske fortællinger på forskellig vis
- tale med om indholdet af bibelske fortællinger
- sætte indholdet af bibelske fortællinger i forhold til nutiden.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om, hvad kristendom er
- genkende kristendommens fremtrædelsesformer, som de forekommer i hverdagen, bl.a. i udsmykninger og i landskabet
- kende til kirkens indretning og udsmykning
- udtrykke sig om kristendommens relation til årets og livets rytme
- samtale om udvalgte symboler
- synge og samtale om salmer og sange.

Efter 6. klassetrin

Livsfilosofi og etik

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kende til og udtrykke sig om almene tilværelsesspørgsmål, bl.a. i relation til det faglige stof
- samtale om faglige begreber
- udtrykke sig om religiøst sprog og dets funktion
- samtale om, hvad det vil sige at være menneske
- give eksempler på sammenhænge mellem normer og værdier
- diskutere og forholde sig til relationen mellem mennesket og naturen.

Bibelske fortællinger

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forholde sig til udvalgte fortællinger fra Det Gamle og Nye Testamente
- skelne mellem forskellige genrer i Bibelen
- kende forholdet mellem Det Gamle og Nye Testamente
- kende og tyde udvalgte bibelske fortællinger
- genkende bibelske fortællinger, som de kommer til udtryk i kunst og kultur.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke deres forståelse af, hvad kristendom er
- kende til kristendommens historiske forudsætninger og udviklingsforløb i Europa med særligt fokus på Danmark
- give eksempler på sammenhænge mellem kirkens indretning, udsmykning og funktion
- give eksempler på ritualers betydning i menneskers liv
- samtale om udvalgte begreber, symboler og kunstneriske udtryk med henblik på forståelse af, hvad kristendom er
- bruge salmer og sange som udtryksform
- samtale om salmer og sange som religiøse udtryk.

Trinmål

Efter 9. klassetrin

Livsfilosofi og etik

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- diskutere og forholde sig til udvalgte almene tilværelsesspørgsmål
- anvende relevante faglige begreber
- reflektere over og forholde sig til tilværelsens trosvalg
- diskutere og forholde sig til forskellen mellem religiøst og naturvidenskabeligt sprog
- forholde sig til forskellige menneskesyn
- forholde sig til sammenhænge mellem forskellige normer, etikker og bagvedliggende værdier
- give udtryk for og samtale om egen og andres livsforståelse
- diskutere og forholde sig til håndteringen af kulturmøder
- vurdere og udtrykke sig om forskellige syn på naturen.

Bibelske fortællinger

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig om bibelske fortællingers sammenhæng med værdier i dansk og europæisk kultur
- forholde sig til de bibelske fortællinger i samtaler om tyding af tilværelsen
- fortolke motiver og temaer, som de kommer til udtryk i kunst og kultur.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- reflektere over og diskutere kristendommens rolle i kultur og samfund
- have indsigt i og forholde sig til kirkelige synspunkter samt deres betydning i samfundet
- drøfte folkekirkens organisation og betydning i samfundet
- forholde sig til andre kristne trossamfund
- forholde sig til sammenhænge mellem tid, rum og betydning i forskellige ritualer
- genkende kristne symboler samt diskutere deres funktioner, når disse indgår i kunstneriske udtryk
- tolke salmer og sange, bl.a. i relation til den historiske udvikling.

Trinnål

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kende og forholde sig til centrale dele af udvalgte religioner
- vurdere udvalgte religiøse sekter og bevægelers indhold, opbygning og strategier
- diskutere forskellige religioners rolle i samfundet – lokalt og globalt
- reflektere over og diskutere udvalgte temaer på tværs af religionerne
- samtale om udvalgte religioners kunstneriske og symbolske udtryk.

Efter 10. klassetrin

Livsfilosofi og etik

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- diskutere og forholde sig til forholdet mellem tilværelsesforståelse og den religiøse dimension
- sætte livsfilosofiske og etiske spørgsmål i relation til eget liv
- diskutere og forholde sig til sammenhænge mellem religion, kultur og samfund.

Bibelske fortællinger

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- tolke og anvende bibelske fortællinger, herunder motiver og temaer i samtaler om tydning af tilværelsen.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- reflektere over og diskutere kristendommens historiske og nutidige betydning – politisk, socialt, mentalt og kunstnerisk.

Trinmål

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- reflektere over og diskutere religioners historiske og nutidige betydning – politisk, socialt, mentalt og kunstnerisk.

Trinmål – synoptisk opstillet

Livsfilosofi og etik

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 3. klassetrin	Efter 6. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • tale med om almene tilværelsesspørgsmål • kende til eksempler på faglige begreber 	<ul style="list-style-type: none"> • kende til og udtrykke sig om almene tilværelsesspørgsmål, bl.a. i relation til det faglige stof • samtale om faglige begreber
<ul style="list-style-type: none"> • kende til eksempler på religiøst sprog 	<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig om religiøst sprog og dets funktion
<ul style="list-style-type: none"> • samtale om og forholde sig til normer for samvær 	<ul style="list-style-type: none"> • samtale om, hvad det vil sige at være menneske • give eksempler på sammenhænge mellem normer og værdier
<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig om sanseoplevelser og naturens mangfoldighed 	<ul style="list-style-type: none"> • diskutere og forholde sig til relationen mellem mennesket og naturen

Trinmål – synoptisk opstillet

Bibelske fortællinger

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 3. klassetrin	Efter 6. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • kende til fortællinger i Det Gamle og Nye Testamente 	<ul style="list-style-type: none"> • forholde sig til udvalgte fortællinger fra Det Gamle og Nye Testamente • skelne mellem forskellige genrer i Bibelen • kende forholdet mellem Det Gamle og Nye Testamente
<ul style="list-style-type: none"> • gengive udvalgte bibelske fortællinger på forskellig vis • tale med om indholdet af bibelske fortællinger 	<ul style="list-style-type: none"> • kende og tyde udvalgte bibelske fortællinger
<ul style="list-style-type: none"> • sætte indholdet af bibelske fortællinger i forhold til nutiden 	<ul style="list-style-type: none"> • genkende bibelske fortællinger, som de kommer til udtryk i kunst og kultur

Trinmål – synoptisk opstillet

Livsfilosofi og etik

Efter 9. klassetrin	Efter 10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • diskutere og forholde sig til udvalgte almene tilværelsesspørgsmål • anvende relevante faglige begreber 	<ul style="list-style-type: none"> • diskutere og forholde sig til forholdet mellem tilværelsesforståelse og den religiøse dimension
<ul style="list-style-type: none"> • reflektere over og forholde sig til tilværelsens trosvalg • diskutere og forholde sig til forskellen mellem religiøst og naturvidenskabeligt sprog 	
<ul style="list-style-type: none"> • forholde sig til forskellige menneskesyn • forholde sig til sammenhænge mellem forskellige normer, etikker og bagvedliggende værdier 	<ul style="list-style-type: none"> • sætte livsfilosofiske og etiske spørgsmål i relation til eget liv
<ul style="list-style-type: none"> • give udtryk for og samtale om egen og andres livsforståelse 	
<ul style="list-style-type: none"> • diskutere og forholde sig til håndteringen af kulturmøder 	<ul style="list-style-type: none"> • diskutere og forholde sig til sammenhænge mellem religion, kultur og samfund
<ul style="list-style-type: none"> • vurdere og udtrykke sig om forskellige syn på naturen 	

Trinmål – synoptisk opstillet

Bibelske fortællinger

Efter 9. klassetrin	Efter 10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig om bibelske fortællingers sammenhæng med værdier i dansk og europæisk kultur 	
<ul style="list-style-type: none"> • forholde sig til de bibelske fortællinger i samtaler om tydning af tilværelsen 	<ul style="list-style-type: none"> • tolke og anvende bibelske fortællinger, herunder motiver og temaer i samtaler om tydning af tilværelsen
<ul style="list-style-type: none"> • fortolke motiver og temaer, som de kommer til udtryk i kunst og kultur 	

Trinmål – synoptisk opstillet

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 3. klassetrin	Efter 6. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • samtale om, hvad kristendom er 	<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke deres forståelse af, hvad kristendom er
<ul style="list-style-type: none"> • genkende kristendommens fremtrædelsesformer, som de forekommer i hverdagen, bl.a. i udsmykninger og i landskabet 	<ul style="list-style-type: none"> • kende til kristendommens historiske forudsætninger og udviklingsforløb i Europa med særligt fokus på Danmark
<ul style="list-style-type: none"> • kende til kirkens indretning og udsmykning 	<ul style="list-style-type: none"> • give eksempler på sammenhænge mellem kirkens indretning, udsmykning og funktion
<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig om kristendommens relation til årets og livets rytme • samtale om udvalgte symboler 	<ul style="list-style-type: none"> • give eksempler på ritualers betydning i menneskers liv • samtale om udvalgte begreber, symboler og kunstneriske udtryk med henblik på forståelse af, hvad kristendom er
<ul style="list-style-type: none"> • synge og samtale om salmer og sange 	<ul style="list-style-type: none"> • bruge salmer og sange som udtryksform • samtale om salmer og sange som religiøse udtryk

Trinmål – synoptisk opstillet

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 3. klassetrin	Efter 6. klassetrin

Trinmål – synoptisk opstillet

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Efter 9. klassetrin	Efter 10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none">• reflektere over og diskutere kristendommens rolle i kultur og samfund	<ul style="list-style-type: none">• reflektere over og diskutere kristendommens historiske og nutidige betydning – politisk, socialt, mentalt og kunstnerisk
<ul style="list-style-type: none">• have indsigt i og forholde sig til kirkelige synspunkter samt deres betydning i samfundet	
<ul style="list-style-type: none">• drøfte folkekirkens organisation og betydning i samfundet	
<ul style="list-style-type: none">• forholde sig til andre kristne trossamfund	
<ul style="list-style-type: none">• forholde sig til sammenhænge mellem tid, rum og betydning i forskellige ritualer• genkende kristne symboler samt diskutere deres funktioner, når disse indgår i kunstneriske udtryk	
<ul style="list-style-type: none">• tolke salmer og sange, bl.a. i relation til den historiske udvikling	

Trinmål – synoptisk opstillet

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Efter 9. klassetrin	Efter 10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none">• kende og forholde sig til centrale dele af udvalgte religioner	
<ul style="list-style-type: none">• vurdere udvalgte religiøse sekter og bevægelser indhold, opbygning og strategier	
<ul style="list-style-type: none">• diskutere forskellige religioners rolle i samfundet – lokalt og globalt	
<ul style="list-style-type: none">• reflektere over og diskutere udvalgte temaer på tværs af religionerne	<ul style="list-style-type: none">• reflektere over og diskutere religioners historiske og nutidige betydning – politisk, socialt, mentalt og kunstnerisk
<ul style="list-style-type: none">• samtale om udvalgte religioners kunstneriske og symbolske udtryk	

Beskrivelser

Udviklingen i undervisningen på 1., 2. og 3. klassesetrin

Livsfilosofi og etik

Det prioriteres, at undervisningen via fortælling, samtale, dramatisering og andre praktiske musiske udtryk knytter sig til og udfordrer elevernes oplevelser, erfaringer og undren over almene tilværelsesspørgsmål.

Gennem hele forløbet udfordres eleverne med spørgsmål, der kræver etisk vurdering.

Undervejs i behandlingen af de udvalgte emner inddrages relevante faglige tekster og begreber.

Gennem sit eget eksempel udfordrer læreren eleverne til at forholde sig åbent og opmærksomt til indtryk fra deres omverden.

Bibelske fortællinger

Eleverne indføres gradvist i det bibelske univers gennem vekslende brug af fortælling, oplæsning og andre præsentationsformer.

Samtalen om og arbejdet med fortællingerne styrker forståelsen af det bibelske univers. Nutidige parallelsituationer og etiske problemstillinger inddrages.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Gennem arbejdet med emner som fx nåde, tilgivelse og næstekærlighed gives eleverne en fornemmelse af, hvad kristendom er. Gennem fortælling og samtale får eleverne indsigt i kristendommens historie.

Eleverne præsenteres for eksempler på kristendommens indvirkning på kunst, litteratur, symbolbrug og andre udtryk i hverdagen, herunder fx kirkebygninger og hospita-ler.

Elevernes arbejde med kirkens udseende og funktion kan med fordel tage udgangspunkt i kirkebesøg. En præst kan evt. inddrages.

Salmer og sange kan vælges således, at de kan støtte og inddrages i forbindelse med klassens øvrige arbejde.

Beskrivelser

Udviklingen i undervisningen på 4., 5. og 6. klassetrin

Livsfilosofi og etik

Med udgangspunkt i det faglige stof øver eleverne sig via fantasi og refleksion i at formulere og drøfte spørgsmål vedrørende liv og eksistens således, at de efterfølgende i varieret form kan udtrykke sig herom.

Undervisningen skal tydeliggøre forskellen mellem det rationelle sprog som et målbart sprog over for det religiøse sprog, som udtrykker mytisk-poetiske og eksistentielle erfaringer, fx forståelse af kærlighed.

Eleverne præsenteres for forskellige menneske- og natursyn, som de kommer til udtryk i fx myter og sagn, skabelsesberetninger, evolutionsteori, familieliv og reklamer.

Eleverne udvikler deres evne til at sætte sig i andres sted, fx via rollespil.

Gennem iagttagelser og drøftelser udvikles elevernes sans for, hvad der er kendsgerninger, og hvad der er vurderinger.

Cases, fortællinger og episoder fra dagligdagen inddrages i arbejdet med etiske vurderinger.

Bibelske fortællinger

Erfaringerne fra det forrige forløb uddybes, nuanceres og udfoldes yderligere.

Det Gamle og Nye Testamente udtrykker på én gang sammenhæng og brud. Dette perspektiv inddrages i arbejdet med de bibelske tekster.

Gennem undervisningen præsenteres eleverne for forskellige litterære genrer som fx myter, sagn, legender, lignelser, underberetninger, sange og breve.

Udvalgte bibelske fortællinger gøres til genstand for nærmere fordybelse med henblik på fortolkning.

Undervejs i forløbet perspektiveres fortællinger gennem inddragelse af Biblens indflydelse på kunst og dagligliv.

Beskrivelser

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Der bygges videre på elevernes kendskab til, hvad kristendom er således, at de gennem dette forløb får en større viden og bevidsthed herom. Elevernes forståelse kvalificeres gennem bl.a. samtale, diskussion, refleksion og praktisk musiske aktiviteter.

I arbejdet med kristendommens historiske udvikling kan der med fordel tages udgangspunkt i centrale personer – herunder deres biografi, politisk-soziale vilkår og historiske betydning.

Der lægges vægt på elevernes undersøgende virksomhed, fx under besøg i forskellige kirker, identifikation af dagligdagens udtryk, som refererer til kristendom, og i forbindelse med studier af egne og andres traditioner.

Elevernes forståelse af kristendommen kan nuanceres gennem mødet med mennesker, for hvem religiøs praksis spiller en central rolle.

Kristendommen kan med fordel perspektiveres ved at inddrage andre religioners forestillinger og forskellige udtryk.

I arbejdet med salmetraditionen vægtes det bl.a., at eleverne forsøger sig med egne produktioner, fx i form af gen- og meddigtning.

Udviklingen i undervisningen på 7./8. og 9. klassetrin

Livsfilosofi og etik

Udvælgelsen af det faglige stof vægtes således, at det udfordrer elevernes personlige værdigrundlag og danner baggrund for fordybelse i forskellige livsspørgsmål.

Gennem præsentation af forskellige livsbilleder og undersøgelser af hverdagserfaringer fremmes elevernes indsigt i religionsbegrebet i dets mange aspekter.

Eleverne trænes i at tyde og kategorisere forskellige tekster og andre udtryk, der eksemplificerer forskellen mellem religiøst og videnskabeligt sprog.

Arbejdet med spørgsmålet om, hvad et menneske er, udmunder efterhånden i forskellige livs- og menneskesyn, som diskuteres og vurderes.

Gennem cases, film, litteratur og erfaringer fra dagligdagen illustreres dilemmaet mellem, hvad mennesker siger, og hvad de gør.

Beskrivelser

Undervisningen kan bl.a. via praktisk musiske aktiviteter, fx rollespil om køn, race og religion, skabe rum for oplevelser, hvor eleverne sætter sig i andres sted.

Forskellige syn på naturen, som den kommer til udtryk i film, litteratur, religiøse opfattelser og politiske interesseorganisationer mv., analyseres med henblik på kritisk stillingtagen.

Bibelske fortællinger

De bibelske fortællinger integreres i dette forløb i videst muligt omfang i arbejdet med temaer indenfor de øvrige kundskabsområder. Fortællingerne vælges således, at de udfordrer eleverne til at give udtryk for holdninger og værdier.

Gennem arbejdet med afkodning af bibelske motiver og temaer i elevernes omgivelser skærpes deres blik for de bibelske fortællingers indvirkning på kunst og kultur.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Gennem undersøgelser i lokalområdet og på internettet samt ved læsning af forskellige tekster afdækkes kristendommens rolle samt kirkens struktur og funktion i Danmark.

Gennem mødet med mennesker, der har en kristen selvforståelse og efterfølgende drøftelser heraf, udvikles elevernes selvstændige stillingtagen.

Elevernes egne erfaringer med ritualer danner afsæt for den faglige behandling heraf.

Kunstneriske udtryk, herunder salmer og sange, vælges således, at elevernes egne livstydninger udfordres i mødet med centrale kristne tanker, som disse er formuleret i poetisk form.

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Ved lærerens præsentation og gennem egen undersøgende virksomhed i fx faglitteratur, på internettet og ved personlig kontakt får eleverne indsigt i et udvalg af ikke-kristne religioner og andre livsanskuelser. På baggrund af den erhvervede indsigt diskuterer eleverne forskellige forhold omkring de udvalgte religioner, sekter og livsanskuelser.

Med udgangspunkt i nogle politisk/religiøse temaer og brændpunkter som fx religiøst betinget terror og konflikterne i Mellemøsten og Nordirland vurderer eleverne religionernes rolle som freds- og konfliktskabere.

Beskrivelser

Ved at sammenligne udvalgte temaer som fx gudsopfattelse, menneskesyn, frelse og død på tværs af udvalgte religioner kan eleverne forholde sig til centrale tanker og værdierne bag de forskellige trosretninger.

Kunstneriske og symbolske udtryk vælges således, at de udfordrer og perspektiverer elevernes egne livstydninger.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1., 2. og 3. klassetrin	Trinmål efter 3. klassetrin
<p>Livsfilosofi og etik</p> <p>Det prioriteres, at undervisningen via fortælling, samtale, dramatisering og andre praktisk musiske udtryk knytter sig til og udfordrer elevernes oplevelser, erfaringer og undren over almene tilværelsesspørgsmål.</p> <p>Gennem hele forløbet udfordres eleverne med spørgsmål, der kræver etisk vurdering.</p> <p>Undervejs i behandlingen af de udvalgte emner inddrages relevante faglige tekster og begreber.</p> <p>Gennem sit eget eksempel udfordrer læreren eleverne til at forholde sig åbent og opmærksomt til indtryk fra deres omverden.</p>	<p>Livsfilosofi og etik</p> <ul style="list-style-type: none"> • tale med om almene tilværelsesspørgsmål • kende til eksempler på faglige begreber • kende til eksempler på religiøst sprog • samtale om og forholde sig til normer for samvær • udtrykke sig om sanseoplevelser og naturens mangfoldighed.
<p>Bibelske fortællinger</p> <p>Eleverne indføres gradvist i det bibelske univers gennem vekslende brug af fortælling, oplæsning og andre præsentationsformer.</p> <p>Samtalen om og arbejdet med fortællingerne styrker forståelsen af det bibelske univers. Nutidige parallelsituationer og etiske problemstillinger inddrages.</p>	<p>Bibelske fortællinger</p> <ul style="list-style-type: none"> • kende til fortællinger i Det Gamle og Nye Testamente • gengive udvalgte bibelske fortællinger på forskellig vis • tale med om indholdet af bibelske fortællinger • sætte indholdet af bibelske fortællinger i forhold til nutiden.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1., 2. og 3. klassetrin	Trinmål efter 3. klassetrin
<p>Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng</p> <p>Gennem arbejdet med emner som fx nåde, tilgivelse og næstekærlighed gives eleverne en fornemmelse af, hvad kristendom er. Gennem fortælling og samtale får eleverne indsigt i kristendommens historie.</p> <p>Eleverne præsenteres for eksempler på kristendommens indvirkning på kunst, litteratur, symbolbrug og andre udtryk i hverdagen, herunder fx kirkebygninger og hospitaler.</p> <p>Elevernes arbejde med kirkens udseende og funktion kan med fordel tage udgangspunkt i kirkebesøg. En præst kan evt. inddrages.</p> <p>Salmer og sange kan vælges således, at de kan støtte og inddrages i forbindelse med klassens øvrige arbejde.</p>	<p>Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng</p> <ul style="list-style-type: none">• samtale om, hvad kristendom er• genkende kristendommens fremtrædelsesformer, som de forekommer i hverdagen, bl.a. i udsmykninger og i landskabet• kende til kirkens indretning og udsmykning• udtrykke sig om kristendommens relation til årets og livets rytme• samtale om udvalgte symboler• synge og samtale om salmer og sange.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 4., 5. og 6. klassetrin	Trinmål efter 6. klassetrin
<p>Livsfilosofi og etik</p> <p>Med udgangspunkt i det faglige stof over eleverne sig via fantasi og refleksion i at formulere og drøfte spørgsmål vedrørende liv og eksistens således, at de efterfølgende i varieret form kan udtrykke sig herom.</p> <p>Undervisningen skal tydeliggøre forskellen mellem det rationelle sprog som et målbart sprog over for det religiøse sprog, som udtrykker mytisk-poetiske og eksistentielle erfaringer, fx forståelse af kærlighed.</p> <p>Eleverne præsenteres for forskellige menneske- og natursyn, som de kommer til udtryk i fx myter og sagn, skabelsesberetninger, evolutionsteori, familieliv og reklamer.</p> <p>Eleverne udvikler deres evne til at sætte sig i andres sted, fx via rollespil.</p> <p>Gennem iagttagelser og drøftelser udvikles elevernes sans for, hvad der er kendsgerninger, og hvad der er vurderinger.</p> <p>Cases, fortællinger og episoder fra dagligdagen inddrages i arbejdet med etiske vurderinger.</p>	<p>Livsfilosofi og etik</p> <ul style="list-style-type: none"> • kende til og udtrykke sig om almene tilværelsesspørgsmål, bl.a. i relation til det faglige stof • samtale om faglige begreber • udtrykke sig om religiøst sprog og dets funktion • samtale om, hvad det vil sige at være menneske • give eksempler på sammenhænge mellem normer og værdier • diskutere og forholde sig til relationen mellem mennesket og naturen.
<p>Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 4., 5. og 6. klassetrin</p> <p>Bibelske fortællinger</p> <p>Erfaringerne fra det forrige forløb uddybes, nuanceres og udfoldes yderligere.</p> <p>Det Gamle og Nye Testamente udtrykker på én gang sammenhæng og brud. Dette perspektiv inddrages i arbejdet med de bibelske tekster.</p> <p>Gennem undervisningen præsenteres eleverne for forskellige litterære genrer som fx myter, sagn, legender, lignelser, underberetninger, sange og breve.</p> <p>Udvalgte bibelske fortællinger gøres til genstand for nærmere fordybelse med henblik på fortolkning.</p> <p>Undervejs i forløbet perspektiveres fortællinger gennem inddragelse af Biblens indflydelse på kunst og dagligliv.</p>	<p>Trinmål efter 6. klassetrin</p> <p>Bibelske fortællinger</p> <ul style="list-style-type: none"> • forholde sig til udvalgte fortællinger fra Det Gamle og Nye Testamente • skelne mellem forskellige genrer i Bibelen • kende forholdet mellem Det Gamle og Nye Testamente • kende og tyde udvalgte bibelske fortællinger • genkende bibelske fortællinger, som de kommer til udtryk i kunst og kultur.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 4., 5. og 6. klassetrin

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Der bygges videre på elevernes kendskab til, hvad kristendom er således, at de gennem dette forløb får en større viden og bevidsthed herom. Elevernes forståelse kvalificeres gennem bl.a. samtale, diskussion, refleksion og praktisk musiske aktiviteter.

I arbejdet med kristendommens historiske udvikling kan der med fordel tages udgangspunkt i centrale personer – herunder deres biografi, politisk-sociale vilkår og historiske betydning.

Der lægges vægt på elevernes undersøgende virksomhed, fx under besøg i forskellige kirker, identifikation af dagligdagens udtryk, som refererer til kristendom, og i forbindelse med studier af egne og andres traditioner.

Elevernes forståelse af kristendommen kan nuanceres gennem mødet med mennesker, for hvem religiøs praksis spiller en central rolle.

Kristendommen kan med fordel perspektiveres ved at inddrage andre religioners forestillinger og forskellige udtryk.

I arbejdet med salmetraditionen vægtes det bl.a., at eleverne forsøger sig med egne produktioner, fx i form af gen- og meddigtning.

Trinmål efter 6. klassetrin

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

- udtrykke deres forståelse af, hvad kristendom er
- kende til kristendommens historiske forudsætninger og udviklingsforløb i Europa med særligt fokus på Danmark
- give eksempler på sammenhænge mellem kirkens indretning, udsmykning og funktion
- give eksempler på ritualers betydning i menneskers liv
- samtale om udvalgte begreber, symboler og kunstneriske udtryk med henblik på forståelse af, hvad kristendom er
- bruge salmer og sange som udtryksform
- samtale om salmer og sange som religiøse udtryk.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 7./8. og 9. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin
<p>Livsfilosofi og etik</p> <p>Udvælgelsen af det faglige stof vægtes således, at det udfordrer elevernes personlige værdigrundlag og danner baggrund for fordybelse i forskellige livsspørgsmål.</p> <p>Gennem præsentation af forskellige livsbilleder og undersøgelser af hverdagserfaringer fremmes elevernes indsigt i religionsbegrebet i dets mange aspekter.</p> <p>Eleverne trænes i at tyde og kategorisere forskellige tekster og andre udtryk, der eksemplificerer forskellen mellem religiøst og videnskabeligt sprog.</p> <p>Arbejdet med spørgsmålet om, hvad et menneske er, udmunder efterhånden i forskellige livs- og menneskesyn, som diskuteres og vurderes.</p> <p>Gennem cases, film, litteratur og erfaringer fra dagligdagen illustreres dilemmaet mellem, hvad mennesker siger, og hvad de gør.</p> <p>Undervisningen kan bl.a. via praktisk musiske aktiviteter, fx rollespil om køn, race og religion, skabe rum for oplevelser, hvor eleverne sætter sig i andres sted.</p> <p>Forskellige syn på naturen, som den kommer til udtryk i film, litteratur, religiøse opfattelser og politiske interesseorganisationer mv., analyseres med henblik på kritisk stillingtagen.</p>	<p>Livsfilosofi og etik</p> <ul style="list-style-type: none">• diskutere og forholde sig til udvalgte almene tilværelsesspørgsmål• anvende relevante faglige begreber• reflektere over og forholde sig til tilværelsens trosvalg• diskutere og forholde sig til forskellen mellem religiøst og naturvidenskabeligt sprog• forholde sig til forskellige menneskesyn• forholde sig til sammenhænge mellem forskellige normer, etikker og bagvedliggende værdier• give udtryk for og samtale om egen og andres livsforståelse• diskutere og forholde sig til håndteringen af kulturmøder• vurdere og udtrykke sig om forskellige syn på naturen.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 7./8. og 9. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin
<p>Bibelske fortællinger</p> <p>De bibelske fortællinger integreres i dette forløb i videst muligt omfang i arbejdet med temaer indenfor de øvrige kundskabsområder. Fortællingerne vælges således, at de udfordrer eleverne til at give udtryk for holdninger og værdier.</p> <p>Gennem arbejdet med afkodning af bibelske motiver og temaer i elevernes omgivelser skærpes deres blik for de bibelske fortællingers indvirkning på kunst og kultur.</p>	<p>Bibelske fortællinger</p> <ul style="list-style-type: none">• udtrykke sig om bibelske fortællingers sammenhæng med værdier i dansk og europæisk kultur• forholde sig til de bibelske fortællinger i samtaler om tydning af tilværelsen• fortolke motiver og temaer, som de kommer til udtryk i kunst og kultur.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 7./8. og 9. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin
<p>Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng</p> <p>Gennem undersøgelser i lokalområdet og på internettet samt ved læsning af forskellige tekster afdækkes kristendommens rolle samt kirkens struktur og funktion i Danmark.</p> <p>Gennem mødet med mennesker, der har en kristen selvforståelse og efterfølgende drøftelser heraf, udvikles elevernes selvstændige stillingtagen.</p> <p>Elevernes egne erfaringer med ritualer danner afsæt for den faglige behandling heraf.</p> <p>Kunstneriske udtryk, herunder salmer og sange, vælges således, at elevernes egne livstydninger udfordres i mødet med centrale kristne tanker, som disse er formuleret i poetisk form.</p>	<p>Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng</p> <ul style="list-style-type: none">• reflektere over og diskutere kristendommens rolle i kultur og samfund• have indsigt i og forholde sig til kirkelige synspunkter samt deres betydning i samfundet• drøfte folkekirkens organisation og betydning i samfundet• forholde sig til andre kristne trosamfund• forholde sig til sammenhænge mellem tid, rum og betydning i forskellige ritualer• genkende kristne symboler samt diskutere deres funktioner, når disse indgår i kunstneriske udtryk• tolke salmer og sange, bl.a. i relation til den historiske udvikling.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 7./8. og 9. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin
<p>Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser</p> <p>Ved lærerens præsentation og gennem egen undersøgende virksomhed i fx faglitteratur, på internettet og ved personlig kontakt får eleverne indsigt i et udvalg af ikke-kristne religioner og andre livsanskuelser. På baggrund af den erhvervede indsigt diskuterer eleverne forskellige forhold omkring de udvalgte religioner, sekter og livsanskuelser.</p> <p>Med udgangspunkt i nogle politisk/religiøse temaer og brændpunkter som fx religiøst betinget terror og konflikterne i Mellemøsten og Nordirland vurderer eleverne religionernes rolle som freds- og konfliktskabere.</p> <p>Ved at sammenligne udvalgte temaer som fx gudsopfattelse, menneskesyn, frelse og død på tværs af udvalgte religioner kan eleverne forholde sig til centrale tanker og værdierne bag de forskellige trosretninger.</p> <p>Kunstneriske og symbolske udtryk vælges således, at de udfordrer og perspektiverer elevernes egne livsnydninger.</p>	<p>Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser</p> <ul style="list-style-type: none">• kende og forholde sig til centrale dele af udvalgte religioner• vurdere udvalgte religiøse sekter og bevægelers indhold, opbygning og strategier• diskutere forskellige religioners rolle i samfundet – lokalt og globalt• reflektere over og diskutere udvalgte temaer på tværs af religionerne• samtale om udvalgte religioners kunstneriske og symbolske udtryk.

Læseplan

Læseplanen angiver kristendomskundskabs progression over fire forløb, og i hvert forløb arbejdes med fagets fire centrale områder. Det er et princip for undervisningen, at grundlæggende tilværelsesspørgsmål belyses ved at inddrage stof fra flere af fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder.

Kristendomskundskab har som det eneste fag i folkeskolen rammer, der er fastsat direkte i folkeskoleloven:

“Kristendomsundervisningens centrale kundskabsområde er den danske folkekirkes evangelisk-lutherske kristendom. På de ældste klassetrin skal undervisningen tillige omfatte fremmede religioner og andre livsanskuelser”.

Det skal bemærkes, at det centrale kundskabs- og færdighedsområde “Ikke-kristne religioner” først optræder som trinmål efter 9. og 10. klassetrin.

Med henblik på faglig fordybelse og elevens alsidige personlige udvikling inddrages en bred vifte af tilgange til faget. Inden for alle forløb skal eleverne arbejde med at

- lytte og fortælle
- samtale – klassevis, gruppevis og i par
- debattere og diskutere
- dramatisere
- læse og skrive
- synge
- iagttage og fremstille billeder
- stille spørgsmål og foretage undersøgelser
- opstille og behandle problemstillinger
- reflektere og ræsonnere
- interviewe
- dokumentere
- fremlægge
- benytte audiovisuelle og elektroniske medier.

1. forløb – 1.-3. klassetrin

Undervisningen skal fremme og imødekomme børnenes åbenhed og spørgelyst om tilværelsen. Det sker ved, at eleverne arbejder med anskuelige fortællinger fra Det Gamle og Nye Testamente og forskellige religiøse fænomener og symboler fra religionernes verden. Da de nære personlige forhold spiller en stor rolle i elevernes liv, bliver det vigtigt at arbejde med udvalgte livsemner, der binder det faglige stof sammen med forhold i børnenes omverden.

Læseplan

Livsfilosofi og etik

Udgangspunktet for undervisningen er elevernes umiddelbare tilværelsesspørgsmål, som efterfølgende udfoldes og belyses gennem det faglige stof. Det kan være spørgsmål som:

Hvor kommer verden fra? Hvad er Gud? Hvor kommer mennesket fra? Hvorfor skal man dø? Hvad sker der, når man dør?

Endvidere behandles emner som

- godt og ondt, glæde og sorg, tilgivelse og hævn
- fællesskab og ensomhed, tryghed, at være bange, at være anderledes.

Eksempler hentes fra religionernes verden, dagligdagen, medierne, filosofien, litteraturen og kunsten samt oplevelser i naturen.

Bibelske fortællinger

Undervisningen omfatter især

Det Nye Testamente

- fortællinger om Jesu fødsel, barndom og dåb
- Jesu første virksomhed ifølge evangelierne, fx udvælgelsen af disciplene og forholdet til de udstødte
- lignelser, fx Den barmhjertige samaritaner og Den fortabte søn
- underberetninger, fx Vandringen på søen, Bespisningsunderet og Opvækkelsen af Lazarus.

Det Gamle Testamente

- Urhistorien
- fortællinger om patriarkerne Abraham, Isak og Jakob samt Joseffortællingen og Moseshistorien.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen omfatter især

- kristendommens opståen og dens indførelse i Danmark, herunder mødet med nordisk gudekult
- kirkens indretning og udsmykning
- nogle højtider og deres sange, fortællinger og traditioner, fx jul, fastelavn og sankt-hansfest
- fester i den enkeltes liv med tilknytning til forskellige overgangsritualer, fx dåb og fødselsdag

Læseplan

- udvalgte symboler, fx vandet, træet og farverne samt deres betydning i religiøs og i kunstnerisk sammenhæng
- salmer og sange.

2. forløb – 3.-6. klassetrin

Eleverne udvikler deres evne til at se tilværelsen i et bredere perspektiv, der rækker ud over dem selv, når der arbejdes med livsspørgsmål. Der lægges derfor vægt på såvel det personlige som det fælles, det indre og det ydre. I dette arbejde indgår fortællinger fra Det Gamle og Det Nye Testamente, som gennem forløbet i stigende grad ses i et historisk perspektiv, der er baggrund for traditioner og fællesskaber. Desuden behandles elementer af kristendommens historie samt symboler, ritualer og andre religiøse skikke.

Eleverne skærper deres opmærksomhed over for omverdenen ved, at de i stigende grad sætter holdninger og skikke fra andre kulturer i forhold til dansk kultur og egen tankegang.

Livsfilosofi og etik

Det livsfilosofiske perspektiv udbygges gennem arbejdet med eksistentielle spørgsmål. Det kan være spørgsmål som:

Hvordan er alting blevet til? Er der liv efter døden? Hvad er det gode og det onde? Hvad er sandt og falsk?

Endvidere behandles emner som

- retfærdighed og uretfærdighed, rig og fattig, tro og tvivl, tillid og mistillid, forelskelse og kærlighed, omsorg og solidaritet
- forholdet til naturen i det moderne samfund og forskellige religioners syn på naturen
- forskellige livssyn, som undersøges ud fra, hvordan disse kommer til udtryk i nære, ydre og konkrete udtryk som klædedragt, spiseregler, højtider, ritualer samt adfærd og normer.

Eksempler hentes fra religionernes verden, dagligdagen, medierne, elektroniske kommunikationsmidler, filosofien, litteraturen, kunsten og oplevelser i naturen.

Læseplan

De bibelske fortællinger

Undervisningen omfatter især

Det Nye Testamente

- forståelsen af Jesus som Messias
- Jesu fristelse og kamp mod dæmoner
- Jesu fortsatte virke, fx sabbatskonflikter og andre opgør med traditionen, Guds riges forkyndelse, lignelser og undere
- det dobbelte kærlighedsbud
- Jesu lidelse, død og opstandelse.

Det Gamle Testamente

- tempel og synagoge, sabbat og renhedsforskrifter samt Messias
- fortællinger om profeter, fx Elias, Elisa og Esajas
- fortællinger om konger, fx Saul, David og Salomon
- fortællinger om Jonas, Samson og Daniel.

Til belysning af Det Gamle og Nye Testamente arbejdes med Bibelen som historisk kilde, helligskrift og udtryk for eksistentielle erfaringer.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen omfatter især

- den historiske Jesus, den tidlige kristendom og Paulus, fx forkyndelsen af Jesus som Kristus, menigheden i Jerusalem, pinsen og Peters virksomhed, Paulus' omvendelse samt kristendommens møde med romermagten
- kristendommens udbredelse i Romerriget og videre op gennem Europa i middelalderen, Luther, reformationen og dens forudsætninger samt kristendommens møde med andre religioner og sekulære livsholdninger i dag
- kirken som bygning, dens billeder og øvrige inventar
- påske og pinse
- ritualer i forbindelse med livets overgange, fx bryllup og begravelse
- symboler og deres betydning, fx korset, fisken, brødet, duen, hyrde, lys, mørke
- kristent inspireret musik, herunder salmer, gospel og sange.

Læseplan

3. forløb – 7./8.- 9. klasse

Livsspørgsmål belyses gennem etiske og filosofiske problemstillinger for at støtte og inspirere eleverne i deres søgen efter et ståsted og udvikling af personlige værdier. I 3. forløb er det væsentligt, at elevernes åbenhed fortsat bevares – en åbenhed i forhold til forskellige tydinge af tilværelsen og den usikre grund, livet udfolder sig på. Der arbejdes parallelt med hovedtanker i kristendommen og ideer fra andre religioner og livsopfattelser. Desuden behandles religionernes indflydelse på menneskers historie, kultur og samfundsliv.

I relation til elevernes egen udvikling udvides dette arbejde til også at omfatte evnen til at skelne mellem religionernes forskellige fremtrædelsesformer og til at forstå religion som noget, der ud over traditionens overlevering kræver personlig stillingtagen og handling.

Livsfilosofi og etik

Arbejdet med grundlæggende tilværelsesspørgsmål udvikler sig i dette forløb til at have et mere alment og generelt perspektiv. Det kan være spørgsmål som:

Hvad er meningen med det hele? Hvad er et godt liv? Hvad er lykke? Hvorfor er der så megen krig og lidelse? Findes der en sandhed om livet?

Endvidere behandles emner som

- frihed og angst, skyld og uskyld, autoritetstro og personligt ansvar, kærlighed, seksualitet, tolerance, menneskerettigheder, magt og afmagt, racediskrimination, kunstig virkelighed/virtual reality, bioteknologi, prævention og abort samt dødshjælp
- miljøspørgsmål, naturforvaltning og ressourceudnyttelse
- menneskesyn set i et religiøst, biologisk, kemisk, antropologisk, økonomisk, teknologisk eller psykologisk perspektiv.

Eksempler hentes fra religionernes verden, dagligdagen, medierne, databaser, elektroniske kommunikationsmidler, filosofien, litteraturen, kunsten og oplevelser i naturen.

Bibelske fortællinger

Undervisningen omfatter især

- udvalgte bibelske fortællinger, som understøtter fagets indhold, når der arbejdes med værdier og tyding af tilværelsen
- bibelske motiver og temaer, som de kommer til udtryk i kunst og kultur – især film, litteratur, billedkunst og hverdagsliv.

Læseplan

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen omfatter især

- baggrunden for folkekirkens opståen, den evangelisk-lutherske kristendom og de kirkelige vækkelser
- folkekirkens rolle i det danske samfund samt kirkens engagement i socialt arbejde – såvel nationalt som internationalt
- større kirkelige retninger som fx den romersk-katolske kirke, den ortodokse kirke eller kristendommen i den tredje verden
- andre trossamfund, der kendes lokalt, fx baptistkirken, Frelsens Hær, mormoner og Jehovas Vidner
- kristne symboler, som de kommer til udtryk i kunst og kultur
- klassiske og moderne udtryk inden for de forskellige kunstarter.

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Undervisningen omfatter især

- udvalgte verdensreligioner som fx islam, jødedommen, østens religioner samt nye religiøse bevægelser. Hovedvægten bør lægges på religionernes centrale forestillinger og nutidige fremtrædelsesform
- værdier af religiøs og religionslignende karakter, der præger tilværelsen i dag – herunder temaer som individualitet og fællesskab, uafhængighed og nødvendighed, materielle goder og åndelige værdier samt relativisme og forpligtethed
- religioners rolle i politik, pædagogik og opdragelse, herunder emner som befolkningstilvækst, ligeværd og autoritet
- temaer som fx gudsopfattelse, livssyn, mytologi, naturreligiøsitet og frelsesforestillinger
- billeder og andre kunstværker, der er inspireret af religiøse grundspørgsmål.

4. forløb – 10. klassetrin

Livsspørgsmål belyses også i 4. forløb gennem etiske og filosofiske problemstillinger for at støtte og inspirere eleverne i deres udvikling af personlige værdier og etablering af eget ståsted. Det prioriteres, at eleverne i udstrakt grad får mulighed for at fordybe sig i temaer, der særligt optager dem. Læseplanens indholdsangivelse er formuleret med særligt henblik herpå.

Læseplan

Livsfilosofi og etik

Det almene perspektiv i arbejdet med grundlæggende tilværelsesspørgsmål konsolideres, og elevernes forståelse for sammenhængen mellem det abstrakte, det konkrete og det personlige udbygges. Der kan fx tages afsæt i spørgsmål som:

Hvad betyder det at tro? Hvordan kan det være, at der er noget og ikke ingenting?
Hvad betyder gensplejsningsteknikken for vores forståelse af biologiske arter?

Endvidere behandles emner som

- tilværelsesspørgsmål fra elevernes verden
- udvalgte etiske traditioner og centrale etiske og filosofiske spørgsmål
- problemstillinger vedrørende religioners rolle og funktion i samfund og kultur.

Eksemplerne hentes fra religionernes verden, i dagligdagen, i medierne, i databaser, gennem elektronisk kommunikation, filosofien, litteraturen og kunsten.

Bibelske fortællinger

Undervisningen omfatter især

- udvalgte bibelske fortællinger, når der arbejdes med værdier og tydning af tilværelsen
- bibelske motiver og temaer, som de kommer til udtryk i kunst og kultur – især film, litteratur, billedkunst og hverdagsliv. I arbejdet inddrages paralleller og modbilleder hertil – samt variationer over gengivelsen af de valgte fortællinger.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Undervisningen omfatter især

- kristne grundtanker og deres betydning – politisk, socialt, mentalt og kunstnerisk
- udvalgte kirkepolitiske retninger og deres baggrund.

Læseplan

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Undervisningen omfatter især

- udvalgte religiøse grundtanker og deres betydning – politisk, socialt, mentalt og kunstnerisk
- udvalgte religioner, deres baggrund og nutidige udtryk.

Undervisningsvejledning

Indhold

48 Indledning

- 48 Elevforudsætninger
- 49 Inddeling i områder og i forløb
- 49 Udgangspunkt i kristendommen

50 Livsfilosofi og etik

- 51 At opdage verden
- 52 Kritisk bevidsthed
- 52 Etikken

53 De bibelske fortællinger

54 Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

- 54 Kristendommens historie
- 55 Kristendommens forskellige udtryk
- 55 Spejlinger i kunsten

57 Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

58 Fagets særlige begreber

- 58 Den religiøse dimension
- 58 Religionsbegrebet
- 61 Tro

62 Fagets metoder og undervisningsmidler

- 62 At fortælle
- 62 At samtale
- 63 At vurdere udsagn
- 63 At dramatisere
- 64 Feltarbejde
- 64 Alsidighed og variation
- 65 Kildesamlinger og opslagsværker
- 65 Lærebogssystemer
- 65 Andre materialer
- 66 Elevernes materialer
- 66 Det omgivende samfund

67 Kristendomskundskabs relation til andre fag og projektopgaven

- 67 Tværgående emner og problemstillinger
- 68 Eksempler på fagsamarbejde
- 69 Projektopgave

Undervisningsvejledning

69 Anvendelse af it og informationsteknologi

70 Undervisningsdifferentiering

73 Organisationsformer, kontinuitet og evaluering

73 Organisationsformer

74 Kontinuitet

74 Evaluering

75 Faget i skolen

76 Bilag

76 Teksthenviisninger til læseplanen (Bibelske fortællinger)

Undervisningsvejledning

Indledning

Religion drejer sig om meningen med livet. Kristendomskundskab skal derfor give plads til elevernes egen undren og spørgen og herudfra tilskynde dem til eftertanke – også om, hvad andre har ment om at være til. Først og fremmest handler faget om den kristne tradition, men faget drejer sig også om, hvordan livet opfattes i andre religioner og livsopfattelser, således som vi møder dem i dag.

Undervisningen beskæftiger sig med holdninger og værdier samtidig med, at den formidler kendsgerninger. Holdningsdimensionen betyder, at elevernes personlige meninger og tanker danner udgangspunkt for mange drøftelser i klassen. Det er en udfordring for læreren at give rum for elevernes personlige udtryk på en måde, så alle kan deltage og blive respekteret.

Undervisningsvejledningen er en redigeret udgave af vejledningen for kristendomskundskab fra 1995. Den dækker overvejelser vedrørende fagets formål, de fire centrale kundskabs- og færdighedsområder, læseplanen og giver fagdidaktiske råd til det daglige arbejde med kristendomskundskab i skolen.

Undervisningsvejledningen omtaler først generelle forudsætninger, som mange elever møder skolen med, og som har særlig betydning for faget. Dernæst foldes de fire centrale kundskabs- og færdighedsområder ud hver for sig. Så følger afsnit om fagets særlige begreber, aktiviteter og undervisningsmidler. I forlængelse heraf omtales kristendomskundskabs samarbejde med skolens øvrige fag samt den hensigtsmæssige anvendelse af av-midler og informationsteknologi.

Endelig omtales forhold og overvejelser vedrørende undervisningsdifferentiering, kontinuitet og organisering samt evaluering. I afsnittet "Fagets rolle i skolen", er der en grundig omtale af folkeskolelovens bestemmelser, der omhandler fritagelse for undervisningen i kristendomskundskab og konsekvenser heraf.

Elevforudsætninger

De fleste børn er præget af åbenhed over for nye påvirkninger. De er aktive og udforskende og forsøger konstant at bearbejde de indtryk, de modtager, for at gøre disse til en del af deres eget univers. I skolen indgår børnene i fællesskaber, hvor holdninger og værdier udvikles i mødet med andre.

Endvidere er det et gennemgående træk, at mange børn i dag begynder i skolen med et perifert kendskab til den kristne tradition. Børnene er ofte uvante med at tale om livet og døden, og almindeligvis er kendskabet til de kristne grundfortællinger og den kristne livspraksis meget lille. Det gælder fx de fester og højtider, der finder sted i årets løb.

I mange klasser er der elever med en anden religiøs tradition end den kristne – elever, for hvem religion er en integreret del af livet og hverdagen. Ofte har disse elever og

Undervisningsvejledning

måske især deres forældre vanskeligheder ved at forstå livsgrundlag og handlemåder, som præger mange danskere.

Læreren står således ofte over for elever med meget forskellige udgangspunkter. Forskelle i kulturel og religiøs baggrund kan give anledning til spørgsmål og undren. Det er derfor vigtigt, at netop faget kristendomskundskab bruger tid på at afdække identitetsgrundlag i Danmark, og at undervisningen bearbejder og udbygger forståelse for anderledes tænkende.

Inddeling i områder og i forløb

Inddelingen i centrale kundskabs- og færdighedsområder og i forløb skal opfattes som en overskuelig ramme, så elever og lærere kan danne sig overblik over faget, når undervisningen planlægges, og når elever og lærere søger inspiration til den daglige undervisning.

Læseplanen udbygger CKF-områderne, og i indledningen til hvert forløb tegnes et billede af, hvor eleverne og fagets indhold møder hinanden. Således tydeliggøres skæringspunktet mellem elevernes udviklingsniveau og de kundskabsområder, som de med fordel kan arbejde med. Fagets CKF-områder skal i løbet af skoleåret danne en integreret helhed, og de enkelte forløb skal ses i sammenhæng og uden mærkbare overgange.

Arbejdes der fx i 1. forløb med emnet “Godt og ondt” fra kundskabsområdet “Livsfilosofi og etik”, kan udgangspunktet være spørgsmål fra eleverne, der belyses ved at inddrage bibelske fortællinger, fortællinger fra udvalgte mytologier, billedkunst, salmer og sange.

I et emne om “Forholdet til naturen i det moderne samfund” i 2. forløb kan der indgå stof fra skabelsesfortællinger i Bibelen og eventuelt andre religioner. Til belysning af fortællingernes billedtale kan kunstneriske udtryksmåder som billeder, skulpturer og salmer indgå.

Udgangspunktet for arbejdet med menneskerettigheder i 3. forløb kan være et biologisk menneskesyn eller et økonomisk menneskesyn sat over for forskellige religiøse menneskesyn. Kunstværker og billeder samt tekster og musik fra de unges egen verden kan også indgå.

Udgangspunkt i kristendommen

I Danmark har kristendommen gennem 1000 år præget menneskers livsforståelse og bidraget væsentligt til vort værdigrundlag. Faget i den danske folkeskole tager udgangspunkt i kristendommen, som den fremtræder i historisk og i nutidig skikkelse. Dette har forbindelse med folkeskolelovens bestemmelse om, at folkekirkens evangelisk-lutherske kristendom er fagets kerneområde.

Undervisningsvejledning

Bestemmelsen indebærer samtidig, at undervisningen fortsat kan omfatte ikke-kristne religioner og andre livsanskuelser i første og andet forløb, men det er kun på de ældste klassetrin, at der stilles krav til undervisningen på dette område. Der er således alene fastsat bindende trinmål for tredje forløb for området "Ikke-kristne religioner og andre livsanskuelser". Det er baggrunden for, at der er formuleret læseplan og beskrivelser for tredje forløb.

Livsfilosofi og etik

Vi lever i en tid, hvor det kan være vanskeligt at fremhæve den ene værdi frem for den anden som sand og forpligtende for andre end én selv. I skolen bliver man derfor nødt til at sætte fokus på mere generelle perspektiver, når grundlaget for undervisningen skal beredes. Det fælles omdrejningspunkt for undervisningen i kristendomskundskab er, at mennesket blandt så meget andet også er et religiøst væsen – et væsen, der stiller spørgsmål til meningen med tilværelsen. Det er – sammen med en grundlæggende uafsluttet åbenhed i forhold til svarene på sådanne spørgsmål – hvad der ligger i fagformålets bemærkninger om den religiøse dimension.

Livsfilosofi kan uddybe den religiøse dimension. Livsfilosofien har bl.a. rødder i den danske tradition. Her afdækker man på baggrund af et etableret spørgefællesskab de grundlæggende vilkår, der er for at leve som menneske i verden. Det generelle udgangspunkt ligger i antagelsen af, at vi som mennesker er fælles om at spørge til og søge efter en mening med livet – i, at vi har behov for at tillægge livet og verden betydning og værdi.

Helt anderledes ser det ud med hensyn til de tydninger af tilværelsen, som spørgsmålene afføder. Herom er der kun ringe enighed, og det er netop grundlaget for at beskæftige sig med forskellige religioner og livsopfattelser. Via en analyse af tilværelsens vilkår og retning får eleverne mulighed for at udtrykke og bearbejde deres undren over grundlæggende eksistentielle spørgsmål.

I forlængelse af arbejdet med det faglige stof skabes der rum til eftertanke og fordybelse. Resultatet af dette arbejde skulle gerne give eleverne mulighed for at erkende, at den enkeltes liv fundamentalt set er en skrøbelig størrelse, der opstår og går til grunde, samt at det er de usikre, men optimistiske trosvalg, som tilværelsen uomgængeligt bygger på, og som betinger det gode liv.

Endelig er det væsentligt, at eleverne bliver bevidste om, at trosvalgene, netop fordi de er trosvalg, altid er behæftet med tvivl og derfor altid står til diskussion. At tro er behæftet med usikkerhed er en grundlæggende pointe i en demokratisk funderet skole. Hvad der for den enkelte kan være den evige sandhed, kan for fællesskabet være tvivlsomt og vække modsigelse.

Undervisningsvejledning

Da et menneskes livsforståelse almindeligvis er et eksistentielt anliggende, skal man som lærer være meget opmærksom på det samtaleklima, der er i klassen, og på den effekt, forskellige signaler mellem eleverne kan have på den enkelte. Af samme grund kommer demokratiske værdier som gensidig respekt og solidaritet til at spille en afgørende rolle i forbindelse med håndteringen af dette kundskabsområde. Nok skal der i undervisningen være rum for såvel naiv undren som faste overbevisninger, men det skal altid ske på fællesskabets præmisser.

I arbejdet med hvad vil det sige at være menneske, bliver traditionsbegrebet centralt. Hvordan er det, vi lever vores liv? og hvorfor er det lige, vi gør det på den måde? Enhver kultur har sine mere eller mindre differentierede livsopfattelser som en del af sin selvforståelse. Eleverne i en klasse vil altid repræsentere flere delmængder af denne kultur, fordi de hver især under deres opvækst har imiteret en større eller mindre del af såvel sædvaner som værdier heri. En vis grad af bevidsthed omkring kulturel identitet er nødvendig for, at eleverne kan forstå deres gøren og laden her og nu, men også når de skal se sig selv i en historisk sammenhæng. En sådan bevidsthed kan fx komme i stand via en fænomenologisk analyse af livsvilkårene. Da resultatet af en sådan analyse almindeligvis vil være kulturelt betinget, kan det anbefales at sætte det i relief ved at inddrage andre kulturers religiøse udtryk, traditioner og normer.

At opdage verden

Livsfilosofi i faget kristendomskundskab er tænkt som filosofi i dagligdags forstand, dvs. et forsøg på at blive klogere på sig selv og på den verden, vi lever i. Ud over den faglighed, der ligger i disciplinen, er der også tale om en pædagogisk metode, hvor man sammen med eleverne forsøger at opdage verden. Ikke mindst i den første halvdel af skoleforløbet har eleverne en evne til at stille helt elementære og tilbunds gående spørgsmål, så man sidder tilbage med en oplevelse af, at i arbejdet med børn begynder den voksne altid forfra.

Børn har sans for den elementære selvfølgelige virkelighed, og de er ikke bange for at tænke det utænkelige. De kan optræde som små livsfilosoffer, fordi de er fulde af erkendelse af det, der er fundamentalt og selvfølgeligt, og fordi de lever i nuet. Læreren bør opmuntre den undren, som børn umiddelbart oplever i naturens verden, og styrke refleksionen over den via det faglige stof.

Det understreges i hovedparten af de religiøse tolkninger af virkeligheden, at verden, naturen og livet er skabt af en magt uden for mennesket og overdraget mennesket som ansvarsområde. Den religiøse grundholdning viser sig typisk som en taknemmelig undren over at være til som livsmotager. I undervisningen må børnene møde denne grundholdning sådan, som den blandt andet kommer til udtryk i den kristne salmetradition, fx i Brorsons salme "Op, al den ting som Gud har gjort".

Det er imidlertid ikke livsfilosofi at undre sig over hvad som helst. I religionsundervisningen handler det om at undre sig over eksistensvilkårene – herunder det ufattelige, at vi lever og oplever verden. I den forbindelse bliver livsglæde, humor og mod på tilværelsen væsentlige elementer i religionsundervisningen.

Undervisningsvejledning

Kritisk bevidsthed

Et af livsfilosofiens væsentlige kendetegn er, at den etablerer forbindelse mellem oplevelse, undren, refleksion og eftertanke. Især i forbindelse med refleksionen er der tale om udvikling af en kritisk bevidsthed. Netop fordi der i skolen ikke er tale om forkyndelse, men om undervisning, er det ikke nok at undre sig. Elevernes nysgerrighed og spørgelyst skal både understøttes og opmuntres, men den skal samtidig suppleres af en kritisk distance.

Hver gang eleverne er kommet til en ny erkendelse, skal de udfordres til at stille nye kritiske spørgsmål til den erhvervede viden og forståelse. I den forbindelse spiller oplevelser en vigtig rolle, men i undervisningssammenhæng kan de ikke stå alene. Undervisningens oplevelseselement skulle gerne efterlade indtryk, der via refleksion og eftertanke kan ende med at lagre sig som ny erkendelse. Denne tænken-efter er netop en filosofisk aktivitet. Her bearbejdes oplevelsen, så det bliver muligt både at udtrykke sig om den og handle ud fra den.

Etikken

Etik forankrer sig altid i et sæt af antagelser, som man ophøjer til almen gældende norm. Det er på baggrund heraf, man efterfølgende kan indkredse forestillingerne om det gode liv, som grundlæggende er etikkens genstandsområde. Etikens forankringspunkter kan både være religiøse, ideologiske, filosofiske, biologiske og økonomiske mv. Op gennem skoleforløbet er det væsentligt for elevernes senere omverdensrelationer såvel de personlige som de politiske, at de bliver sig disse forskellige forankringspunkter og deres implikationer bevidst – ikke bare i relation til nutiden, men også i et historisk perspektiv. Normer, holdninger og værdier viser sig at være relative i forhold til tid, og såvel motiver som begrundelser for forskellige former for adfærd varierer tilsvarende over tid. Sådanne indsigter skal eleverne være bekendt med, inden de forlader skolen.

Konkret henter etikken på samme måde som livsfilosofien sit indhold fra dagligdagen, traditionen og hverdagssproget samt fra kunst og litteratur. Etikken angår helt elementært menneskers liv med hinanden og med naturen. I etikken tager vi principielt stilling i forhold til de grundlæggende værdier i livet – herunder, hvordan vi opfatter ret og uret samt, hvad vi finder rigtigt eller forkert, godt og ondt mv.

Undervisningen i kristendomskundskab skal være oplysning om det fælles liv, vi har med hinanden. Skolen må således skabe rammer, som gør det muligt at etablere forpligtende og overskuelige fællesskaber mellem børn indbyrdes og i relation til voksne. Børns holdninger og værdier grundlægges først og fremmest i de konkrete erfaringer, som de gør i de livsfællesskaber, de er en del af.

Læreren kan lytte og opmuntre eleverne til at formulere sig om deres opfattelse af, hvad det gode liv er, og hvordan det virkeliggøres. Samtidig må eleverne lære at respektere, at andre mennesker kan have andre opfattelser. I skolens dagligdag må eleverne opleve, at de er medansvarlige for det fællesliv, som de er en del af. Det vigtigt, at læreren hele

tiden holder sig for øje, at undervisning i etik også har til formål at fremme elevernes demokratiske dannelse.

De bibelske fortællinger

Det Gamle og Nye Testamente er kristendommens grundskrifter og har hver sit særpræg. Forholdet mellem dem kan kort karakteriseres med ordene sammenhæng og brud. Men den fortælling, som har præget den kristne tradition, er den fortalte Jesushistorie fra Det Nye Testamente, hvor historie og tydning går sammen. Evangelierne er fortællinger, der på én gang gengiver Gudsrigets komme gennem Jesu forkyndelse og hans helbredelser samtidig med, at evangelisterne tyder det som "troens Jesusfortælling". Derfor er Jesushistorien i Det Nye Testamente uløseligt bundet til Det Gamle Testamente, men udtrykker samtidig en ny virkelighed, hvor centrum er Guds ubetingede kærlighed til mennesket, som han har skabt og åbenbaret sig for i Jesus Kristus.

Denne tankegang udtrykkes som inkarnationen. Ved at lade sig inkarnere, dvs. ved at træde frem som et bestemt menneske og dermed blive mennesker lig, siges det, at Gud påtager sig en tjeners skikkelse og ofrer sig selv, hvilket er betingelsen for, at Gud kan genoprette det fællesskab med menneskene, som han havde skabt dem til og for, men som de havde brudt ved syndefaldet. Det bliver synligt i selve den måde, Biblen er bygget op, som en lang fortløbende fortælling om menneskers liv med hinanden og med Gud. En beretning, som begynder med skabelse og som er uafsluttet, fordi den fortsætter i menneskers liv i kraft af Helligånden.

Sådan kan forholdet mellem Det Gamle og Nye Testamente i hvert fald udlægges, men enhver kristendomsforståelse rummer en tolkning af de bibelske fortællinger. Det skal endvidere bemærkes, at det er en hovedtanke i evangelisk-luthersk kristendom, at ingen kan diktere den enkelte, hvordan han skal forstå Biblen. Det er derfor selvfølgelig, at der i fagets bestemmelser lægges vægt på, at eleverne selv får kendskab til centrale fortællinger i Det Gamle og Nye Testamente. Også i dette stof ligger et oplevelsespotentiale, der kan være med til at tilgodese en af intentionerne i folkeskolelovens formålsparagraf. Der tænkes her på, at skolen blandt andet skal skabe rammer for oplevelse, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi.

Hensigten er, at eleverne får både en umiddelbar oplevelse af mødet med dette stof og dets udfordringer til mennesker i nutiden og et kendskab til de historiske omstændigheder, hvorunder fortællingerne er blevet til.

På de yngste og de mellemste klassetrin har bibelske fortællinger en central placering. Op gennem forløbet er det afgørende for elevernes forståelse af kristendommen, at de ikke blot får kendskab til en række enkeltfortællinger, men også danner sig et klart billede af det lange træk i Biblens grundfortælling fra Skabelsen til det Ny Jerusalem i Johannes Åbenbaring.

Undervisningsvejledning

På de ældste klassetrin bør det tilstræbes, at de bibelske fortællinger integreres i arbejdet med de øvrige kundskabsområder, som det fx er tilfældet, når fortællinger inddrages i forløb om menneskesyn og etik eller om centrale kristne tanker udtrykt i poetisk form. I begge tilfælde vil arbejdet kunne knyttes til området “Ikke-kristne religioner og andre livsanskuelser”.

Kristendommen og dens forskellige udtryk i historisk og nutidig sammenhæng

Kristendommens historie

De nytestamentlige tekster har haft en virkningshistorie på næsten 2000 år. I læseplanen er der forslag om at arbejde med udvalgte emner fra dette forløb. Det følgende belyser nogle muligheder for dette.

Allerede Det Nye Testamente skildrer kristendommens begyndende organisation som kirke. Denne udvikling fortsætter i de næste århundreder, hvor kirken i en tid som forfulgt minoritet konsoliderer sig som bispekirke i 100-tallet og legaliseres som statskirke i 300-tallet i Romerriget. Den kristne kirke udviklede sig i en ortodoks kirke i det østlige Romerrige og i en romersk-katolsk kirke i den vestlige del. Der opstod strid mellem de to kirkesamfund allerede i oldtiden, og disse stridigheder førte til et endeligt brud i året 1054. Begge kirkesamfund betragter sig selv som arvtager til oldkirken. I oldtiden udsprang den organiserede klosterbevægelse af ørkenfædrenes asketiske liv. Dette klostreliv blev set som et idealt forhold mellem mennesket og Gud.

Indholdsmæssigt og organisatorisk er kristendommens grundform i Vesteuropa romersk-katolsk kristendom, hvor paven er autoriteten i en hierarkisk opbygget kirke, som er forudsætningen for menneskets frelse, selvom det også selv skal bidrage til denne. Det er i denne skikkelse kristendommen kommer til Danmark i 8-900-tallet. Reformationen i 1500-tallet udgør en broget bevægelse, hvoraf følgende resultater skal fremhæves. “De reformatoriske principper” er et udtryk for et nej til pavens autoritet samt et nej til menneskets mulighed for selv at gøre noget til sin frelse. I stedet for at prøve at frelse sig selv bliver opgaven at tjene medmennesket i hverdagen. I løbet af 1500-tallet vinder disse tanker også frem i Danmark.

I de følgende århundreder fremtræder den evangelisk-lutherske kristendom i Danmark med vekslende betoning, således under ortodoksien med vægten på den rette lære og under pietismen med samling i den inderlige tro. I 1800-tallet finder vi markante kristendomsforståelser i vækkelsesbevægelserne og hos Grundtvig og Kierkegaard. Folkekirkeordningens forudsætninger er Grundloven af 1849, hvor vi også får indført princippet om religionsfrihed.

Sideløbende med kristendommens efterreformatoriske historie i Europa finder vi, som en stigende udfordring til kristendom og kirke, sekulariseringen af livsopfattelsen, opfattelsen af mennesket som et autonomt individ, der er sin egen herre i alt. Denne

Undervisningsvejledning

problemstilling er også med til at karakterisere kristendommens situation i nutiden og kan være indgangen til at behandle spørgsmålet om, hvad Folkekirken står for. I forlængelse heraf kan behandles kristendomsforståelse og organisation i andre kirker, der er af betydning lokalt og i bredere sammenhæng.

Det skal i denne sammenhæng nævnes, at arbejdet med stoffet i dette afsnit kan samles om centrale personer som for eksempel Paulus, Ansgar, Frans af Assisi og Martin Luther.

Kristendommens forskellige udtryk

At arbejde med kristendommens forskellige udtryk er på én gang en del af fagets genstandsområde, men samtidig en genvej for eleverne i deres arbejde med at forstå centrale religiøse tanker. Det skyldes, at eleverne med en dagligdag præget af visuelle medier lettere afkoder billeder og symboler end tekster i originalsprog. I de første to forløb vil arbejdet med denne side af faget især knytte sig til kristendommen i historisk og nutidig sammenhæng samt til arbejdet omkring grundsymboler.

De erfaringer, som mennesker i alle kulturer har gjort sig om de store spørgsmål i tilværelsen, er vi fælles om. Det er en erkendelse af tilblivelse og ophør, af liv og død. Denne erkendelse af tilværelsens grundvilkår er blevet bearbejdet og udtrykt i kunstnerisk form, lige fra hulemalerier til moderne dans.

En undervisning i symboler kan give mulighed for en tematisk tilrettelæggelse, der kan være et alternativ til den bibelhistoriske kronologi, idet det er symbolerne, der strukturerer forløbet og dermed bestemmer, hvilke fortællinger, der skal inddrages i hvilke sammenhænge. Symboler er anskueliggjorte grunderfaringer, der går ud på, at liv bliver til, at livet er truet, at livet går til grunde, og at nyt liv kan opstå på underfuld måde. Der kan skelnes mellem grundsymboler og religiøse symboler.

Grundsymbolet udtrykker et billede af den erfarede verden, hvori verden, som den er, giver sig til kende og tolkes, fx vandet, træet, brødet, farverne, lys og mørke.

De religiøse symboler er billeder og symboler, der bruges i en religiøs fortælling eller handling. Fx er der tale om et religiøst symbol, når livets træ indgår i den bibelske fortælling. Symbolerne kan desuden præges i en bestemt historisk sammenhæng, fx korset som lidelsessymbol i kristendommen. Forståelsen af kristne symboler som dåbsvandet, nadverens brød og vin samt korset er vigtige i opfattelsen af, hvad kristendom er.

Spejlinger i kunsten

I mødet med kunsten får eleverne mulighed for at se verden gennem en særlig optik. Et billede kan fx give inspiration til at tænke langsomt og tænke en ekstra gang over et eksistensspørgsmål og få iagttageren til at grunde over det og tale med andre om det. Vi kan sammen gå ud og se på billeder, vi kan hente billeder ind i klassen, og vi kan studere billeder i bøgerne. Altid handler det om at interessere sig for de forhold vedrø-

Undervisningsvejledning

rende menneskelivet, der er på spil, uanset om billedet fortolker livet i verden, eller motivet er hentet fra Biblens fortællinger.

Som et eksempel på ovenstående kan nævnes Jesu korsfæstelse. Denne begivenhed har givet anledning til kunstneriske bearbejdelser i billeder, tredimensionale krucifikser og i megen kirkemusik. Med udgangspunkt i et udvalg af sådanne kunstværker kan der arbejdes med den historiske forståelse af Jesu korsdød og dens betydning. Selvfølgelig forudsætter et sådant forløb en vis historisk indsigt samt kundskaber i at læse billeder og forstå musik, men som sådan giver det en naturlig anledning til et fagsamarbejde mellem kristendomskundskab, historie, billedkunst og musik.

Kristendommen er grundlaget for den europæiske musik. Den gregorianske kirkesang fra 500-tallet udsprang bl.a. fra den jødiske synagogesang. Derefter var den kristne kirke i høj grad forudsætning for musikkens udvikling. De fleste klassiske komponister har skrevet værker med udgangspunkt i den kristne tro, fx Händels "Messias", Bachs "Juleoratorium" og "Matthæuspassion".

I en dansk musiktradition indtager salmerne en central position. I salmerne kan man få en mængde oplysninger om, hvordan mennesker har oplevet og forstået deres tilværelse. Eleverne kan derfor også i salmer og bibelhistoriske sange møde centrale kristne grundtanker formuleret i poetisk form og i en overskuelig sammenhæng. I arbejdet hermed kan der hentes udsagn om, hvordan skiftende tider har tolket kristendommen. Ligeledes kan eleverne arbejde med deres forståelse af salmer, fx i form af meddigtningsopgaver eller tilhørende billedfremstillinger.

For de fleste unge spiller den rytmiske musik en særlig rolle. Derfor vil det i undervisningen være oplagt at inddrage denne, når dette er fagligt relevant. Negro spirituals og gospel sange, ofte i et fagsamarbejde med musik og engelsk, kan bidrage til at give undervisningen en historisk og kulturel dimension. På de ældre klassetrin kan det fx være i forbindelse med unges oplevelser af at danse og at gå til koncert eller når en sangtekst referer til det religiøse. I den sammenhæng kan det være relevant også at analysere de ofte tilhørende musikvideoer, når disse knytter an til religiøst billedsprog.

Spillefilm kan fungere som etiske og erkendelsesteoretiske lærestykker for eleverne. Disse film er fiktion, men de er ikke uvirkelige, for de handler om det, vi drømmer om, og det, vi er bange for. Det er menneskelige fortællinger med grundlæggende temaer som kærlighed, det gode liv med og for andre, afsked, valg i tilværelsen og andre af livets store spørgsmål. En række af disse film vil i kraft af deres referencer til centrale bibelske fortællinger over for eleverne kunne tydeliggøre disse fortællingers betydning for kunsten i dag samt, hvorledes de kan bruges i elevernes egen tydning af tilværelsen.

På grund af sin identifikationskraft kan en velegnet spillefilm præcist og vedkommende præsentere, fx etiske problemer for eleverne med en sådan livsnærhed, at de efterfølgende er nødt til at udtrykke sig om det oplevede og forsøge at tage stilling. Når film således anvendes som hjælpemiddel til fortrolighed med tilværelsens store spørgsmål, er det vigtigt, at en filmforevisning knyttes til en samtale, fx både før og efter forevisningen, så indtryk og tanker bliver bearbejdet og forankret i den faglige sammenhæng.

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

Når klassen arbejder med indhold fra området “Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser” er det naturligt at benytte de samme faglige tilgange, som man anvender i arbejdet med, fx myter, ritualer og kunstneriske udtryk i fagets øvrige områder. Derfor omtales fagets indholdsområder i flere af vejledningens afsnit under fælles overskrift. Det gælder bl.a. “Fagets metoder og undervisningsmidler” og “Fagets særlige begreber”.

Folkeskoleloven foreskriver, at der på de ældste klassetrin – dvs. undervisningens tredje forløb – skal undervises i ikke-kristne religioner. Det betyder, at man på disse klassetrin kan arbejde med en systematisk fremstilling af udvalgte religioner og livsopfattelser. Hvorvidt, det er hensigtsmæssigt at påbegynde arbejdet med stof fra dette indholdsområde på de yngre klassetrin, beror på en lokal vurdering.

Læreren kan inddrage stof fra området “Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser”, hvis det skønnes relevant af hensyn til enkelte elever, eller hvis det er fagligt eller pædagogisk begrundet. Det kunne fx være i forbindelse med undervisningsforløb om guds-begrebet og det hellige, skabelsesforestillinger, fundamentalisme, overgangsritualer samt fester og højtider.

Samtalen om og spørgsmål vedrørende religioner og deres forskellige udtryk er med til at styrke den gensidige forståelse og dialogen mellem klassens elever. Dette kan især være frugtbart, når klassen er præget af kulturel forskellighed. Det er i denne sammenhæng, at forskellige andre livsopfattelser – eksempelvis filosofiske, politiske og videnskabelige – kommer i spil. Hvad siger disse livsopfattelser om menneske- og samfundslivet, og hvordan passer det med elevernes erfaringer. Spørgsmålene konstituerer fællesskabet i undervisningen, og elevernes forskellige opfattelser åbner og giver modspil og udblik.

Dermed tager undervisningen hul på mange af de overvejelser, eleverne skal igennem i mødet med verden, som den tager sig ud i storbyen og på landet – lokalt og globalt. Dette kan være et væsentligt bidrag til arbejdet med undervisningens internationale dimension.

At respektere livsopfattelser, der er anderledes end ens egen, er et grundlæggende krav i et demokratisk samfund. Derfor er det også en opgave for kristendomskundskab at tydeliggøre, hvad der adskiller og forener fx kristendom, jødedom og islam ligesom liberalisme, konservatisme og socialisme. Umiddelbart virker det som en selvfølgelig tankegang, men i den daglige undervisning er det en stor udfordring for læreren. Det skyldes bl.a., at faget er et holdningsdannende fag, som i større udstrækning end andre fag kan komme til at berøre den enkelte elev personligt. Det skal man som lærer være opmærksom på.

Det er i øvrigt både legitimt og naturligt, at læreren har en mening om og en holdning til stoffet – og udtrykker denne i en demokratisk samtale, hvor meninger brydes. Det er lærerens opgave i arbejdet med eleverne at give dem frihed til at have deres egne holdninger eller danne sig sådanne samt at lære eleverne at respektere hinanden og andre.

Fagets særlige begreber

Den religiøse dimension

Religion har til enhver tid i alle kulturer været en stærk faktor og har stor betydning i mange menneskers personlige liv. Der kan være god grund til at overveje, hvordan man i skolen arbejder med et så mangesidet og følsomt emne.

Det er karakteristisk for mennesket, at det har behov for at kommunikere med sin omverden for at tyde, tolke, ordne og strukturere sin tilværelse for på den måde at bringe sammenhæng, værdier og formål ind i sit liv. Tilværelsens vilkårlighed og usikkerhed udfordrer mennesket til at spørge efter en fortolkning for fx at give det meningsløse mening. Disse behov kan da udfyldes enten af religion eller andre livsanskuelser, fx ideologiske, filosofiske osv.

Faget beskæftiger sig med metafysiske, filosofiske og religiøse forestillinger i forsøget på at formulere grænsen for det forståelige for mennesket. I mange religiøse udtryk hævdes det, at der meddeles noget, som mennesker ikke normalt kan vide. Det særlige ved religiøse tekster er, at de ikke giver information om faktiske forhold, men fremsætter meningsgivende og normative udsagn om overnaturlige magter, mennesket og verden.

Fagformålets udtryk “den religiøse dimension” skal ses som et tydningsbegreb til menneskets væren, når det gælder meningen med dets liv og eksistens. Derfor kan den religiøse dimension fortolkes som den spørgen efter mening og sammenhæng, som mennesket stiller til sin eksistens på baggrund af dets tradition. Mennesket stiller sådanne spørgsmål, når det oplever, at det er afhængig af livsmagter, der ligger uden for dets rækkevidde, og således som det er behersket af disse magter. Det kan fx være i forhold til kærlighed, liv og død.

Religionerne og livsanskuelserne konstitueres af disse spørgsmål til tilværelsen og repræsenterer forskellige svarmuligheder. Udtrykket “den religiøse dimension” skal ses som et forsøg på at sammenfatte denne side af tilværelsen.

Religionsbegrebet

Med folkeskoleloven af 1975 skulle skolen ikke længere på kirkens vegne forestå dåbsoplæringen, og siden da har man skelnet mellem undervisning og forkyndelse. Det betyder, at religionerne i en faglig sammenhæng er ligeværdige, og at der i skolen snarere undervises om religion end i religion. Af samme grund spiller de fagspecifikke færdigheder en underordnet rolle i faget. Eleverne skal ikke lære i skolen at udføre religiøse handlinger.

Religiøsitet er tilsyneladende et uomgængeligt træk ved menneskelivet. I hvert fald har vi ikke kendskab til hverken samfund eller kulturer, som har været uden religion. Som det fremgår af fagets formål, hvor erkendelsen af den religiøse dimension i tilværelsen er gjort til hovedformålet med undervisningen, kan man sige, at mennesket bl.a. er et

Undervisningsvejledning

religiøst væsen. Mennesket stiller spørgsmål til tilværelsens mening og sammenhæng, og de forskellige religioner samt andre livsopfattelser er udtryk for livsforståelser i relation til en sådan spørgen.

Ser vi grundbetydningen af ordet religion, der kommer fra latin, kan det både oversættes med “at binde” og “at gentage”. Med disse to betydninger indkredser begrebet i nogen grad sig selv, da den første peger på dets indhold – altså spørgsmålet om, hvad religion er – og det andet på dets funktion – hvad religion gør.

Indholdet af en religion rummer almindeligvis en relation til det, der inden for den pågældende religion anses for at være helligt – typisk fordi det menes at have overnaturlige kræfter. Det troende menneske kan binde sig til disse guddommelige kræfter i en sådan grad, at det får afgørende indflydelse på vedkommendes livsforståelse og måde at leve sit liv på. I forlængelse heraf kommer arbejdet med religionernes indholdsside til at dreje sig om,

- hvad der er helligt, fx Guds ord, troen, sakramenter, skriften, naturelementer, ånden og politiske dokumenter
- hvor det hellige findes, fx i luften omkring os, inden i os selv, i de mellemmenneskelige relationer og på bestemte lokaliteter
- hvordan det hellige kommer til udtryk og hvilke trosmæssige læresætninger det afføder
- hvordan gudsbilledet er og hvilke myter, der legitimerer det
- hvordan opfattelsen af verden og mennesket – samt dets muligheder for at få et godt liv – er?

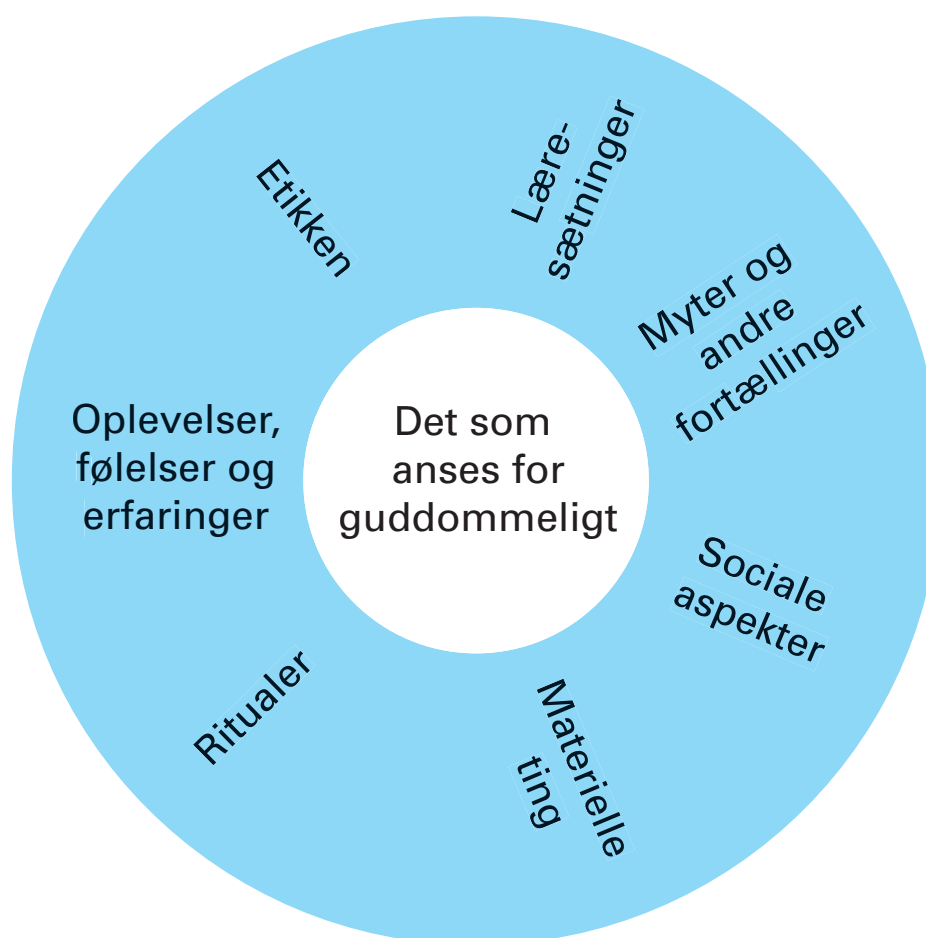
Ser vi på den anden del af begrebet, kan man sige, at en af religionernes væsentligste funktioner er at strukturere tiden. Gennem en evigt tilbagevendende ritualisering af tiden skaber hver religion sin rytme i tilværelsen – det være sig over et døgn, en uge, en måned, et år eller et liv. Traditionen og fællesskabet omkring en bestemt rituel rytme eller variationer herover etablerer religiøse samfund eller blot subkulturer inden for et samfund. Således vil en given kultur almindeligvis bestå af såvel majoritets- som minoritetsreligioner med stærkere eller svagere tilknyttede menigheder. I relation til religionernes funktion vil det således være naturligt at arbejde med de enkelte religioners ritualer og symboler, herunder deres fester og højtider samt menighedernes organisation og den adfærd, som det religiøse forhold afføder.

Religionsbegrebets mystiske og erfaringsbaserede aspekt skal desuden omtales. Medlemmer af forskellige trossamfund kan berette om religiøse oplevelser, som har givet dem en særlig indsigt, eller de kan berette om følelser, som igen har givet anledning til en særlig stemthed i sindet. Et sådant åbenbaringsaspekt der kan have sin baggrund i alt fra bøn, lovsang og bekendelse til valfart og meditation, er svært at håndtere inden for skolens rammer, fordi vi af gode grunde har begrænset viden om fænomenerne til rådighed. Det betyder imidlertid ikke, at man ikke kan tale om det i skolen, men det bliver alene som et diffust aspekt og ikke som en indøvelse i særlige teknikker til frembringelse af erfaringer, der kan give indsigt i mystikken.

Undervisningsvejledning

Med den tidsmæssige ramme, der er sat for undervisningen i religion, er der snævre grænser for nuanceringsgraden inden for de enkelte områder. Fagformålets prioritering af tilværelsens religiøse dimension og vinklingen af stoffet under hensyn til elevernes udvikling peger på en kobling mellem religionernes – især kristendommens – centrale indhold og en nutidig forståelse heraf. Undervisningens fornemste opgaver bliver altså at bygge bro mellem religionernes selvforståelse og elevernes livsverden, således at indsigterne i det første kan bruges til kvalificering af det sidste.

Det religionsbegreb, der på baggrund af ovenstående arbejdes ud fra i folkeskolen, kan sammenfattes i nedenstående model:

Det grundlæggende spørgsmål til den religion, der arbejdes med, er, hvad der inden for religionen anses for at have guddommelig karakter i en sådan grad, at det bliver helligt for dem, der bekender sig til den pågældende religion eller livsopfattelse.

Ud fra dette omdrejningspunkt bliver undervisningen en undersøgelse af, hvordan denne guddommelighed kommer til udtryk i læresætninger, myter og andre fortællinger, etik, sociale sammenhænge, ritualer, personlige oplevelser og erfaringer samt i materielle ting. Det er i den forbindelse vigtigt at være opmærksom på, at det ikke er alle religioner og livsopfattelser, der rummer samtlige elementer i modellen.

Tro

Tro handler om at kende sandheden og at handle i overensstemmelse hermed. Men netop forholdet mellem holdning og handling er et klassisk problem i menneskelivet, som skal tages op til behandling i skolen. I den forbindelse ligger der et særligt problem i, at vi på dansk bruger begrebet tro på mindst tre forskellige måder: a) i forbindelse med løse formodninger og antagelser, b) om holdninger mod bedre vidende og c) som synonym for tillid og hengivelse.

Tro som hverdagsfænomen

Replikkerne: “Toget går kl. 14:10” eller “Jeg tror på dig” kan have den betydning, at jeg tror på en køreplan, eller at det, du siger, er rigtigt, selv om jeg ikke med sikkerhed kan vide det. Men det kan også betyde: “Jeg har tiltro eller tillid til et system eller til dig som person”. Så er det ikke en forstandsmæssig overvejelse, men snarere en følelse, en indre overbevisning, som bunder i en tiltro eller en tillid til systemet eller det menneske, som replikken rettes mod. Tiltroen er så ikke afhængig af argumenter eller antagelser, men udspringer umiddelbart af relationen til den anden. Tro på den anden eller tillid til den anden i denne forstand er en holdning, der normalt bærer vores forhold til hinanden – i langt højere grad end rationelle overvejelser. Tro er således et vigtigt og almindeligt fænomen, der præger menneskeligt samvær også uden for den egentlige religiøse sammenhæng.

Tro og viden

Tro betragtes ofte som en slags erkendelse, der imidlertid har en anden værdi end viden; tro anses som en slags erstatningsviden. Det er baggrunden for, at nogen ser et konkurrenceforhold mellem religiøs tro og viden. Mere frugtbart er det at anskue det som to helt forskellige slags sandheds-søgen, der kan komplementere hinanden – en personlig eksistentiel eller mytisk sandhed (den religiøse dimension) – til forskel fra en almen objektiv eller rationel sandhed.

Evangelisk-luthersk tro

En central tanke i evangelisk-luthersk kristendom er, at troen ikke er menneskets præstation, men at den skænkes af Gud. Dette er ofte vanskeligt for moderne mennesker at forstå, idet mange vil opfatte troen som menneskets indsats, dets egen reaktion på udsagn om Gud. Denne tankegang er tæt på at ville opfatte troen som en evne, en egenskab hos mennesket, som man besidder, og som eventuelt kan udvikles. Men troen er ikke en egenskab, den er en modtagende holdning – i tillid til den magt, der betinger troen. Tro i religiøs forstand afføder samtidig lydighed mod og hengivelse til Gud.

Troen spiller en langt større rolle i jødedommen, kristendommen og islam end for andre religioner, hvilket hænger sammen med en tro på en transcendent Gud, som skaber og opretholder af verden. I forbindelse med undervisningen er det væsentligt at komme ind på forholdet mellem tro og viden og at eleverne forholder sig til, at religiøs tro er et spørgsmål om et personligt eksistensvalg: Hvad vil jeg leve mit liv på? og ikke om en mere eller mindre begrundet antagelse af Guds eksistens.

Fagets metoder og undervisningsmidler

At fortælle

En af fagets store udfordringer til læreren er gennem den fri fortælling at kunne give en historie liv og retning. I den forberedte mundtlige fortælling er der taget stilling til spørgsmål som, hvad der er relevant og betydningsfuldt, og hvad der derfor skal medtages og betones. Det er en krævende arbejdsform, som sammen med en reflekteret faglig-historisk indsigt i stoffet fordrer særlig indlevelse og engagement. Dette modsvares til gengæld af den direkte kontakt, man har med eleverne. Det giver mulighed for at opfange signaler og indbygge nuanceringer undervejs. Erfaringsmæssigt er der også den gevinst, at oversete muligheder i stoffet åbner sig, medens man fortæller. Af eleverne kræver metoden en lydhørhed, der måske ikke umiddelbart er til stede, men som det er en relevant faglig udfordring at optræne.

I læseplanens udvalg af bibelske fortællinger er der taget hensyn til fortælle muligheden. Dette fremgår af teksthenviisningerne, som er vedlagt som bilag til faghæftet. I Det Gamle Testamente er der henvist til nogle af de store klassiske fortællekomplekser. I Det Nye Testamente er der peget på Markusevangeliets første del vedrørende 1.-3. klasse og sidste del for 4.-6. klasse. Der foreslås altså en samlet evangeliefortælling for at fremme en helhedsforståelse. Af samme grund henvises der også til Apostlenes Gerninger kap. 1-15, der er velegnet til fortælling.

Det bibelske fortællestof har i øvrigt været inspirationskilde for mange forfattere også i nutiden, og der findes såvel medfortællinger som modfortællinger. Anvendelsen af materiale af denne karakter kan styrke oplevelsen af den bibelske fortælling og medvirke til at klargøre dens betydning. Også fra religionernes historie og nutid findes der materiale, der er velegnet til fortælling. Det gælder især stof, der er centreret om personer eller om konkrete begivenheder.

En værdifuld ressource findes endvidere i elevernes egne fortællinger om deres livsspørgsmål. Sådanne kan derfor med fordel indgå i undervisningen.

At samtale

Arbejdsmetoderne i faget bør supplere hinanden. Det er således naturligt, at fortælling, som er omtalt ovenfor, efterfølges af samtale.

Også i almindelighed er samtalen en meget vigtig arbejdsform. Dette gør sig fx gældende, når man i religionsundervisningen opbygger et spørgende og undersøgende fællesskab. Her handler det ikke om at have magten via sit sprog eller om at få ret eller uret i en diskussion. Hensigten er derimod, at eleverne opnår en stadigt mere differentieret omverdensforståelse. Dette sker gennem formulering af spørgsmål til og aktuelle erkendelser af virkeligheden samt refleksion over modspørgsmål.

Undervisningsvejledning

Det er ligeledes væsentligt i et fag, der har med det personlige og det fælles at gøre, at eleverne får mulighed for at udtrykke sig selv og får prøvet deres opfattelser af over for kammeraterne og over for læreren. Derigennem udvikles også efterhånden deres sans for, hvad der er kendsgerninger, og hvad der er vurderinger.

Rammerne for den gode samtale bør drøftes med eleverne. Målet er, at den fordomsfrie og åbne samtale bliver norm for samværet i klassen, så alle trygt og i en god atmosfære kan fremsætte spørgsmål og overvejelser til fælles drøftelse. I den forbindelse stilles der en særlig fordring til læreren om at kompensere for den naturlige ulighed i magtforholdet mellem lærer og elev, således at der i videst mulig omfang bliver tale om en ligeværdig samtale.

Det er blandt undervisningens udfordringer at sikre, at alle elever får mulighed for at ytre sig. Mundtlige aktiviteter organiseret i mindre grupper kan bidrage til sådanne hensyn. Det kan ligeledes være hensigtsmæssigt at tilrettelægge aktiviteter, der rummer mulighed for, at eleverne kan afprøve holdninger og værditilkendegivelser, uden at de som personer nødvendigvis senere skal hæfte for disse. Rollespil, fx "den varme stol" er et eksempel på en sådan aktivitet. Yderligere overvejelser vedrørende samtalen berøres i afsnittet om undervisningsdifferentiering.

At vurdere udsagn

I skolen er grundopfattelsen i faget, at religionernes forskellige udsagn også må ses i deres historiske sammenhæng. Der kan være sandheder i religionerne, der er tidløse, men der er også opfattelser, der er betinget af den tid, hvori de er blevet til. Som eksempler kan nævnes Paulus' opfattelse af kvinden og Luthers syn på forholdet mellem religion og politik.

I arbejdet med stoffet må der derfor også være en historisk-kritisk tilgang, hvor udsagnene sættes i relief af de historiske betingelser, de er blevet til under. Også nutidsudsagn må vurderes i forhold til den sammenhæng, de er fremkommet i. Især på de ældste klassestrin er det vigtigt, at disse aspekter kommer med.

At dramatisere

Gennem vore sanser tilegner og forstår vi verden. Også for børn er den kropslige og sanselige oplevelse væsentlig, og derfor bør der i undervisningen gives muligheder for processer, hvor eleverne er skabende.

I den dramatiske situation har man chancen for at nærme sig oplevelsen og følelsen af det, som andre har oplevet og følt i tidligere tider eller i fjerne kulturer. Altså mulighed for indlevelse, mulighed for i et øjeblik, i fantasien, at blive en anden person, med denne persons meninger, drømme, frygt, håb osv.

Undervisningsvejledning

De bibelske fortællinger rummer en udtømmelig kilde af muligheder for dramatisering. Hensigten er at lade elementer fra en fortælling få dramatisk skikkelse, hvor eleverne viderebringer deres oplevelse af en fortælling og dens budskab ud i rummet her og nu. Når man inddrager drama, må der ofte slækkes på akkuratess og factsindlæring. Det er indlevelse, forståelse og tolkning, der prioriteres. I den efterfølgende samtale kan eleverne få mulighed for at bearbejde de erfaringer og følelser, der kom frem under dramatiseringen.

En dramatisering af Lukasevangeliet kap. 24, hvor kvinderne finder den tomme grav, kan danne grundlag for en forståelse af, at Jesu opstandelse er en trossag, og udgangspunktet for denne tro var en erfaring af, at han stadigvæk levede og oplevedes som nærværende. Forholdet mellem tro og viden kan endvidere illustreres med en dramatisering af Johannesevangeliet kap. 20, hvor der fortælles om den vantro Thomas. Gennem dramatiseringen kan eleverne få en forståelse og oplevelse af, at opstandelse er bevægelse fra død til nyt liv, og at denne bevægelse ledsages af glæde.

Eleverne kan også med fordel skabe egne dukker eller masker til dramatisering. En dukke eller en maske kan skabe en distance til elevens egen person, men alligevel tillægges og udtrykke følelser, som optager eleven. Et eksempel fra 1. forløb kunne være en dramatisering af fortællingen om Josef. Eleverne kan her bruge dukkerne til at udtrykke følelser i forhold til søskendejalousi, håb og tilgivelse.

Feltarbejde

Blandt andet i forbindelse med projektopgaven er der opstået en øget opmærksomhed på værdien af at inddrage elevernes egen opsøgende virksomhed. At eleverne selv får mulighed for at iagttage og møde en religion eller andre livsanskuelser, kan bringe undervisningen en autenticitet, som ikke i samme grad kan opnås i klasselokalet. Der kan derfor være god grund til at overveje denne mulighed i arbejdet med livsfilosofi og etik, med kristendommen såvel som med ikke-kristne religioner og andre livsanskuelser. Sådanne studier bør altid basere sig på grundig forberedelse samt efterfølgende samtaler med læreren, hvor elevernes oplevelser drøftes. Ligeledes bør der fra lærerens side være en skærpet opmærksomhed omkring elevernes aftaler med personer uden for skolen herunder, hvem de mødes med og i hvilke rammer.

Alsidighed og variation

Valget af aktiviteter og undervisningsmidler må være alsidigt og varieret for at tilgodese elevernes behov og forudsætninger. Læreren må være opmærksom på mulighederne for integrering af informationsteknologi, den praktisk musiske dimension samt tværgående emner og problemstillinger. Også projektarbejdet og projektopgaven stiller krav til undervisningsmidlerne.

Undervisningsvejledning

Kildesamlinger og opslagsværker

Bibelen er et grundmateriale til faget og indgår i undervisningen gennem udvalgte tekster eventuelt i bearbejdet form. Det kan fx være illustrerede tekstsamlinger centreret om genrer, emner eller temaer. Bøger og andre medier med bibelfortællinger hører naturligt med i denne sammenhæng og kan være udgangspunkt for oplæsning, fortælling, drama mv. Også skønlitterære bøger, tegneserier, film, musik, computerprogrammer mv., der inddrager og tolker bibelske begivenheder og tekster, kan indgå i undervisningen.

Bibelske tekster vil desuden være en naturlig del af materialer, der tager udgangspunkt i bredere faglige og tværgående emner og problemstillinger inden for livsfilosofi og etik.

Til elevernes faglige informationssøgning må der i skolebiblioteket findes forskellige opslagsværker med tidshistorisk, samfundsmæssig og geografisk baggrundsstof, ligesom der er brug for bibelatlas, bibelordbøger mv.

Til støtte for lærerens forberedelse må der være et udvalg af faglige og pædagogiske opslagsværker og håndbøger.

Lærebogssystemer

Det er muligt at vælge mellem flere lærebogssystemer til faget. De dækker dele af eller hele skoleforløbet. Systemerne kan bestå af grundbøger eller basisbøger med tilhørende lærervejledninger. Eventuelt findes også arbejds- eller studiebøger og supplerende materialer som transparenter, lydbøger, dias, film, edb-programmer mv.

Ved valg af system må den faglige kvalitet nøje vurderes, ligesom de undervisningsmæssige muligheder undersøges grundigt. Til materialer med opgaver eller arbejdshæfter må det være et krav, at opgaverne bygger videre på det faglige stof og lægger op til medtænkende, sanselig og kreativ bearbejdning og formidling.

Andre materialer

Mange materialer behandler afgrænsede faglige eller tværgående områder. Det kan være emne- og temabøger, dias-serier, lydprogrammer, film og video, drama, musicals mv. samt kombinationer af disse.

Salmer, sange og musik indgår som en naturlig del i undervisningen. Det gælder ældre og nye salmer, børns og unges egen musik, musikvideoer og musicals med faglig relevans.

I skolebibliotekets bestand af børne- og ungdomslitteratur findes bøger, der inddrager livsfilosofiske og etiske problemstillinger med faglig relevans, ligesom der kan vælges bøger med bibelske og kirkehistoriske personer og begivenheder. Udvalget af undervisningsbøger vedrørende ikke-kristne religioner er ligeledes i dag bredt tilgængeligt. Det er således typisk muligt gennem pædagogiske centraler, amtscentre eller det lokale

Undervisningsvejledning

kommunebibliotek at skaffe materialer, der beskæftiger sig med de store verdensreligioner samt ny-religiøse sekter.

I aviser og tidsskrifter kan der ofte findes egnet stof, når der arbejdes med livsspørgsmål og aktuelle etiske emner og problemer.

Dias og stordias lægger op til fordybelse i billeder, der omhandler fortællinger, enkeltbegivenheder, etiske problemstillinger, bygninger, miljøer, natur, kunst mv.

Lydprogrammer med blandt andet interview, reportager, montager og musik kan støtte undervisningen i livsspørgsmål, etiske emner, religionernes fester og højtider mv.

Film, tv-programmer og video kan blandt andet indgå i arbejdet med religiøse begivenheder og bevægelser samt til belysning af forholdet mellem religion og samfund. Også bibelske og kirkehistoriske begivenheder samt etiske problemstillinger behandles og tolkes i mange film.

Udstillinger med kunst, genstande, redskaber, figurer, klædedragt mv. kan give eleverne indtryk og oplevelse af forskellige religioners dagligdag, højtider, symboler og ritualer.

Elevernes materialer

Elevernes brug af undervisningsmateriel og fremstilling af materialer og produkter er et vigtigt aspekt. Fremstilling af plancher, genstande, miljøer, spil, interview, radioprogrammer, fotoserier, videofilm mv. giver mulighed for en selvstændig fordybelse i det faglige stof og afprøvning af forskellige udtryks- og formidlingsmuligheder.

Det omgivende samfund

Til en alsidig kristendomsundervisning hører også det udadvendte arbejde. Det gælder blandt andet besøg af gæstelærere samt ture og ekskursioner til kirker, moskeer, museer, religiøse bevægelser og begivenheder. I denne sammenhæng skal det nævnes, at der rundt om i landet siden omkring 1990 er opstået en række skoletjenestetilbud inden for det kirkelige område, som tilbyder undervisningsprojekter til skolerne i deres lokalområde.

Kristendomskundskabs relation til andre fag og projektopgaven

Sammenhæng og faglighed er nøglebegreber i nutidens skole. Det betyder, at de forskellige fag må yde hvert deres bidrag til at skabe en undervisning, der øger elevernes oplevelse af sammenhæng og mening i tilværelsen.

Det er således nødvendigt at tænke i helheder, der er med til at sprænge de ofte snævre faggrænser. Men samtidig har hvert fag sin egen identitet med et specifikt indhold, bestemte synsvinkler og grundfæstede arbejdsmetoder, som må respekteres i et samarbejde, og de bidrager også hver for sig til elevernes sammenhængsforståelse. Åbenhed mellem fagene må derfor bygge på ligeværd, gensidig respekt og bevarelse af den faglige identitet.

Tværgående emner og problemstillinger

Faget kristendomskundskab har en lang række berøringsflader med andre fag både, hvad angår indhold og metoder. Faget kan derfor indgå i undervisningsforløb, der er organiseret som tværgående emner og problemstillinger på alle niveauer i folkeskolen. Det kan i en tværfaglig undervisning blive et kraftfelt, der giver dybde, overblik og perspektiv i undervisningen. Et af emnerne i læseplanen er "Menneskesyn". Dette vil være et godt udgangspunkt for et ønske om at arbejde tværgående, fx hvilke menneskesyn vi har, og hvorfor de er forskellige.

I læseplanen nævnes en række synsvinkler, hvorfra mennesket kan betragtes: religiøs, biologisk, medicinsk, økonomisk, teknologisk og psykologisk. I vor tid med genteknologi og lægernes næsten ufattelige muligheder for både at skabe og forlænge liv, vil det være nærliggende at arbejde med disse emner i kristendomskundskab. Relevante tekster fra Biblen sat sammen med skønlitterære tekster, sagtekster og tekster fra dagspressen vil kunne skabe baggrund for gode drøftelser med og blandt eleverne.

Spændende muligheder vedrørende tværgående emner og problemstillinger findes i et samarbejde med andre fag, enten med samme lærer eller med andre lærere. Under alle omstændigheder må læreren gøre sig det enkelte fags faglighed klart, så det ikke forsvinder. Et organiseret samarbejde med andre fag giver eleverne mulighed for at opleve, at tingene hører sammen på tværs af fagenes grænser. Som mulige samarbejdspartnere for kristendomskundskab kan nævnes dansk, billedkunst, musik, engelsk, natur/teknik, biologi, fysik samt historie, men også andre fag kunne være nævnt.

Undervisningsvejledning

Eksempler på fagsamarbejde

Eksempel 1:

I kristendomskundskab kan der arbejdes med grundlæggende værdier i samfund og menneskeliv og med et dannelsesbegreb, som sigter på at hjælpe eleverne til en forståelse af og stillingtagen til fundamentale livsspørgsmål. Der kan inddrages ældre og nyere digtning samt andre udtryksformer som kunst, musik og drama. En række arbejdsmetoder bl.a. fortælling, analyse, forståelse og vurdering af tekster og billeder samt drama er fælles for flere fag.

I første forløb kan arbejdet bl.a. etableres om at belyse forskellige samværsformer, venskab og kærlighed, følelser som glæde, sorg, frygt og tillid. Arbejdet kan bygge på elevernes erfaringer om de almenmenneskelige forhold, som efterfølgende anskueliggøres gennem fortællinger, enkle tekster, drama og andre udtryksformer. I andre tilfælde kan udgangspunktet for samarbejdet være genrer som fx eventyr, salmer og sange.

I andet forløb kan der fx samarbejdes om emner som at være anderledes, tillid og mistillid og tro og tvivl. Også arbejdet med skønlitterære tekster kan inddrages, både når litteraturen belyser menneskers religiøse forestillinger, og når fundamentale menneskelige problemer og spørgsmål behandles i fiktiv form, som fx i Cecil Bødkers og Bjarne Reuters forfatterskaber.

I de ældste klasser, hvor der arbejdes med forskellige værdiforestillinger, er der mulighed for at arbejde med temaer som ansvar og skyld, fri og bundet, identitetsdannelsen. Ligeledes kan genrer som sagn og myter være udgangspunkt for samarbejdet. Endelig vil det også være muligt at inddrage stof og metoder, hvis der arbejdes med motivkredse i litteraturen, bl.a. ved motiver som den fortabte søn, den store fristelse, den udvalgte.

Sammenfattende skal det understreges, at det fælles udgangspunkt for samarbejdet er bestræbelserne på at opleve, forstå og vurdere, hvad det vil sige at være menneske set i lyset af værdiforestillinger, som har været bærende i vor kultur.

Eksempel 2:

Et grundlæggende emne i kristendomskundskab er forholdet til naturen. Både i kristendommen og i andre religioner opfattes verden som skabt. På grundlag af denne opfattelse udtrykkes glæden ved det givne, og heraf følger en udfordring til at bevare og handle ansvarligt over for omverdenen. Dette problemfelt kan være et naturligt udgangspunkt for et samarbejde mellem kristendomskundskab og de naturvidenskabelige fag, så meget mere som også disse fag arbejder med etiske aspekter vedrørende naturgrundlaget.

Eksempel 3:

Endelig kan der i kristendomskundskab arbejdes med negro spirituals og gospel musik. Teksterne er så enkle, at disse kan benyttes allerede fra 4. klasse. Af negro spirituals kan fx nævnes "Go Down Moses" og "Joshua Fit the Battle of Jericho". Af gospel kan man fx bruge: "His Hand in Mine" og en mere moderne gospel "Take Me Back".

I den nyere europæiske rytmiske musik forekommer der halvreligiøse sange, fx Beatles' "Let it be" og Eric Claptons "Tears in Heaven".

Undervisningsvejledning

Projekt opgave

I projektarbejde er følgende emner velegnede

Menneske og samfund

- Årsager til vold i Europa.
- Nyreligiøse bevægelser.

Etiske vilkår

- Religiøse minoriteter i Danmark.
- Gensplejsning, kloning, stamcelleforskning, kunstig intelligens.

Liv og død

- Mennesket og kærligheden.
- Hvad er et godt liv?
- Døden – et tabuemne?

Fra læseplanen til kristendomskundskab kan endvidere nævnes

- Menneskerettigheder.
- Magt/afmagt.
- Frihed og angst.

Anvendelse af it og informationsteknologi

Værktøjsprogrammer

Værktøjsprogrammer som tekstbehandling og databaser mv. kan anvendes i undervisningen, når faglige emner og spørgsmål skal bearbejdes og fremlægges. Programmerne kan være en hjælp til hurtigere og nemmere at håndtere faglige informationer og oplysninger.

Tegne-, billed- og videoredigeringsprogrammer giver eleverne mulighed for selv at fremstille billeder og film med fagligt indhold.

Opslagsværker og databaser

It giver eleverne muligheder for at søge og finde faglige informationer i elektroniske leksika, opslagsværker og databaser, der kombinerer tekster, lyd, billeder og film/video. Det kan være almene opslagsværker eller opslagsværker udarbejdet specielt til faget. Brugen af den hastigt stigende informationsmængde forudsætter, at eleverne sættes i stand til at udvælge, sortere og vurdere informationerne, ligesom evnen til at skabe overblik og sammenhæng i informationsstrømmen må udvikles. De indsamlede informationer kan bearbejdes i egnede multimedieprogrammer i forbindelse med viderefremstilling, hvor kombinationer af tekster, tegninger, lyd og levende billeder kan anvendes ved fremlægnen af faglige emner og problemstillinger.

Undervisningsvejledning

Internettet

Mængden af informationer om faglige emner og problemstillinger, der kan hentes på internettet er enorm og stadig voksende. Men brugen af informationer fra internettet forudsætter, at eleverne har opnået kildekritiske færdigheder i at vurdere troværdigheden og anvendeligheden af oplysningerne samt teknikker til kvalificeret informationsøgning. På de yngre klassetrin vil det især være websider valgt af læreren, som anvendes.

Simuleringer og spil

I stigende omfang bliver det muligt at anvende computerspil og simuleringer, der inddrager fortællinger, begivenheder og personer fra kristendommens historie og nutid, ligesom der findes programmer med etiske og filosofiske problemstillinger. Disse spil lægger vægt på oplevelser og indlevelsesevne, men en kritisk vurdering af det faglige indhold og spillets forudsætninger og opbygning må til stadighed foretages. Det vil også være muligt for eleverne selv at bearbejde fagligt stof til computerspil og simuleringer.

Kommunikation og elektronisk post

På kommunikationsområdet kan elektronisk post og opslagstavler bruges til hurtigt at kommunikere faglige spørgsmål, informationer, oplevelser og synspunkter mellem elever overalt på jordkloden. Kontakten til andre elever og udvekslingen af informationer, holdninger og produkter kan blandt andet ske i forbindelse med arbejdet med religiøse begivenheder, fester og højtider, nyreligiøse bevægelser og etiske og filosofiske spørgsmål.

Netbaseret undervisning og læring

Der er mulighed for at lade dele af undervisningen foregå online. Faglige emner og forløb kan lægges ud på nettet, hvor eleverne kan arbejde videre med stoffet, aflevere opgaver og projekter og få dem evalueret. Den netbaserede undervisning åbner helt nye muligheder, men konsekvenserne må nøje gennemtænkes.

Undervisningsdifferentiering

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller en gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses samtidig med, at man bevarer fællesskabets muligheder.

En undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den både styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov, og så den indeholder fælles oplevelser og erfaringsgivende situationer, der forbereder eleverne til at samarbejde om at løse opgaver. Desuden er elevernes medbestemmelse om undervisningens indhold, metode, arbejdsform og undervisningsmateriale vigtig i en differentieret undervisning.

Undervisningsvejledning

Væsentligt for undervisningen i kristendomskundskab er, at læreren er opmærksom på den store spredning i forhold til sekulære og religiøse livsformer, som kan være til stede i en klasse. Disse kan være karakteriseret ved en lille viden i forhold til det religiøse eller en indlevethed i en religiøs livsform. Den forståelse, eleverne møder med på baggrund af deres erfaringer og miljø, må læreren medtænke i forbindelse med tilrettelæggelse af undervisningen.

Faget rummer gode muligheder for at inddrage den praktisk musiske dimension ved såvel lærerens formidling som i forbindelse med elevaktiviteter. Undervisningen inddrager derfor krop og sprog, kommunikationslege, sange, billedfremstilling, drama, kreativ skrivning, leg med medier, produktorienteret arbejde, kontakt med mennesker med forskellig religiøs og kulturel baggrund herunder børn og unge i andre lande.

I undervisningen må der tages afsæt i, at elever lærer forskelligt og har forskellige styrkesider. Derfor skal eleverne i undervisningen have mulighed for at drage nytte af disse styrkesider, men samtidig også støttes i arbejdet med at fremme mindre udviklede sider.

Afhængig af de fastlagte mål, elevernes varierede behov, undervisningsaktiviteten og materialerne kan undervisningen tilrettelægges med inspiration fra nedenstående spørgsmål:

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde i klassen?

Fællesskabet er den ramme klassen arbejder indenfor. Derfor påbegyndes og afsluttes klassens arbejde med emner, temaer og problemstillinger oftest her. Ligeledes kan det være hensigtsmæssigt undervejs at dele ny viden og erfaringer i klassens fællesskab. Fortællinger, film, samtaler, gæstelærerbesøg, ekskursioner, museumsbesøg, lærerpræsentation af fx nye begreber, brainstorm, opsamlinger, elevfremlæggelser og evaluering, skal i denne sammenhæng ligeledes nævnes.

Hvilke dele af indholdet er især egnet til individuelt arbejde?

Undersøgelser af egen livsverden som det er tilfældet, når eleverne fx arbejder med familiens traditioner og ritualer. Når it og multimedier inddrages i undervisningen som fx ved informationssøgning på internettet og i databaser, billedfremstilling gennem tegne- og billedbehandlingsprogrammer samt kommunikation via e-mail. Læsestof, logbøger og den personlige portefølje.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?

Arbejdsformer, hvor elevernes forskellige kundskaber og færdigheder supplerer hinanden, som det fx kan være tilfældet med rollespil optaget på video, drøftelser af problemstillinger, hvor eleverne flytter rundt efter en matrixmodel, projektarbejde, feltarbejder og interview med mennesker uden for skolen, temaer, emner og problemstillinger, hvor grupperne organiseres efter deres ønsker om at nærme sig disse fra forskellige kundskabsområder.

Undervisningsvejledning

Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til egentlige samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?

Samtaler om og udvikling af strategier i forbindelse med den faglige læsning, informationssøgning, idéudvikling samt udviklingen af gode samtale- og diskussionsvaner. Samtaler ud fra portefølje og logbøger, individuel respons på opgaver, produkter og præsentationer.

Her ud over skal nævnes samtaler om fagets funktion i forbindelse med den almene dannelse, forståelse vedrørende fællesskaber og rammer for disse samt i forbindelse med en verden præget af kulturel diversitet.

Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for fremme af elevernes sociale forståelse og adfærd?

Skiftende organisationsformer, opgaver, som bedst løses ved samarbejde, kontakter uden for skolen, hvor den faglige indsigt er en forudsætning for samtaler, rollespil mv. om værdier og normer i relation til religioner, livsanskuelser og kulturmøder.

Hvilke opgaver og arbejdsituationer bidrager til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling?

Rollespil, tværfagligt arbejde, mødet med mennesker, for hvem en religion eller livsanskuelse spiller en særlig rolle, kulturmøder, fx i form af oplevelser med forskellige kulturers skikke, undersøgelser af lokalområdet ud fra en faglig vinkel.

Hvordan kan eleverne som klasse, gruppe eller hver for sig deltage i planlægning og evaluering?

Indflydelse på valg af emner, faglige angrebsvinkler, præsentation af stof, fremlæggelsesform og produkt, selvevaluering, vurderingsskemaer, logbog.

Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har svært ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Når elevens styrkesider og interesser inddrages i valg af materialer og metoder som fx audiovisuelle medier til læsesvage elever samt særlig støtte fra lærer eller elever. Arbejdet tager afsæt i de mellem lærer og elev i fællesskab formulerede individuelle læringsmål.

Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har let ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Større roller i forbindelse med aktiviteter som fx "den varme stol", rollespil mv. På baggrund af elevens faglige overskud kan der lejlighedsvis sættes fokus på elevens mindre udviklede sider af den almene personlige udvikling med henblik på at udvikle disse. Arbejdet tager afsæt i de i fællesskab formulerede individuelle læringsmål.

Lærerens hjælp til grupper og enkeltelever?

Det kan lejlighedsvis være hensigtsmæssigt at inddrage elev og forældre eller grupper af disse til en særlig orientering vedrørende det faglige indhold, herunder undervisningens kundskabsmeddelende indhold.

Kammerathjælp?

Aktiviteter, der lægger op til, at eleverne samarbejder om emner og temaer med problemstillinger i par- og gruppearbejde, aktiviteter og emner, der lægger op til at udnytte enkelte elevs særlige erfaringer, viden, indsigter og holdninger.

Undervisningsvejledning

Hvordan kan det, eleverne har lært, bruges i forhold til hele klassen?

Gennem løbende at opleve glæde og nytte af hinandens kundskaber, færdigheder og sociale kompetencer. Dette sker fx ved fremlæggelser af elevarbejder, gruppearbejder, hvor der systematisk arbejdes med vekslende medlemmer, udveksling af ideer og viden, fx i form af brainstorm, elevs introduktion af forskellige redskaber og værktøjer, som de i særlig grad har erfaring med (learning by teaching).

Organisationsformer, kontinuitet og evaluering

Organisationsformer

Kristendomskundskab er på det enkelte klassetrin et af skolens mindre fag, et fag med oftest kun én ugentlig time. Dette betyder, at grundig overvejelse og planlægning er nødvendig, hvis man vil sikre en sammenhæng i faget. Med fornyelsen af folkeskoleloven 2003 er der yderligere lagt op til fleksibilitet med hensyn til undervisningens placering. Det giver god mulighed for kreativitet med hensyn til planlægning og gennemførelse af undervisningen. Periodelæsning og samarbejde med andre fag er muligheder, der må overvejes, når planlægningen skal finde sted.

I perioder vil en del af timerne således kunne læses i koncentrerede faglige forløb. I andre vil faget naturligt indgå i arbejdet med tværgående emner og problemstillinger, når der i forskellige fag, er fokus på det samme tema, men med forskelligt fagligt perspektiv.

Af andre fordele kan nævnes:

- at en sådan koncentration tilskynder til grundigere forberedelse og planlægning
- at det giver større mulighed for at skabe sammenhæng i undervisningen og herved øger elevernes forståelse og interesse
- at det øger mulighederne for at komme i kontakt med det omgivende samfund
- at det skaber bedre muligheder for arbejdet med tværgående emner og problemstillinger.

Om perioderne skal være korte eller lange, bestemmes af stoffet i det enkelte forløb og på det enkelte klassetrin. Det er fleksibiliteten, der er fordelen ved denne organisation.

Der skal dog advares mod, at timerne koncentrerer for meget, da det kan give lange perioder, hvor eleverne ikke får mulighed for at beskæftige sig med det religionsfaglige stof. En kontinuitet og progression på dette område tilgodeses bedst gennem vekselvirkningen mellem enkeltfaglige kursusforløb og større tværgående emner, hvor eleverne kan bruge det faglige stof, de har lært i andre sammenhænge.

Kontinuitet

Allerede i første forløb skal eleverne – fordi faget handler om de afgørende livsspørgsmål – have indtryk af det vigtigste indhold i faget. Derfor kan faget med henblik på progression og kontinuitet hensigtsmæssigt beskrives ud fra en spiral. Gældende for pro-

Undervisningsvejledning

gressionen er det derfor, at denne ligger i uddybningen af stoffet og for kontinuiteten, at centrale temaer går igen gennem skoleforløbet. Således kan eleverne fx i et senere forløb møde indhold, som de tidligere har beskæftiget sig med. Derfor er der i læseplanen også lagt vægt på at beskrive, hvor eleverne og stoffet i de forskellige forløb møder hinanden. Det er for læreren således vigtigt at have overblik over, hvilket indhold og på hvilken måde, der er blevet arbejdet med temaer fra læseplanen.

Dette gøres blandt andet gennem de årsplaner, man på de fleste skoler udarbejder – for de enkelte fag, for arbejdet med tværgående emner og problemstillinger samt vedrørende elevens alsidige personlige udvikling. Disse planer er med til at sikre kontinuitet, progression og variation inden for det enkelte skoleår, i det samlede skoleforløb og i forbindelse med lærerskift.

Samlet kan disse optegnelser samtidig øge skolens gennemsigtighed og dermed dialogen om undervisningsmål, form og indhold. Dette er ikke mindst vigtigt i faget kristendomskundskab, hvis rolle i skolen af forældre ofte mødes med en særlig opmærksomhed.

Som inspiration og støtte til arbejdet med at planlægge, tilrettelægge, gennemføre og evaluere undervisningen, i forbindelse med årsplaner såvel som i mindre forløb, har Undervisningsministeriet i forbindelse med projektet “Kvalitetsudvikling i folkeskolen”, KIF, udviklet en såkaldt “kvalitetsstjerne-model”. Anvendes denne som en integreret del af lærerteamets arbejde, kan man som lærer i kristendomskundskab få indsigt i klassens forudsætninger og mål – faglige såvel som sociale. Modellen, andre kvalitetsudviklingsredskaber og yderligere information kan hentes via www.kif.emu.dk

Evaluering

Vi evaluerer den enkelte elevs udbytte af undervisningen ud fra ønsket om at vide i hvilket omfang, de når de undervisnings- og læringsmål, som læreren opstiller i samarbejde med de enkelte elever og deres forældre. Der opstilles også mål for hele klassens udbytte af undervisningen eller for måske for klassetrinnet i fællesskab.

Evalueringen kan

- afdække i hvilket omfang klassen har bevæget sig mod de opstillede undervisningsmål – med udgangspunkt i slutmål og trinmål samt de mål, der lokalt er opstillet for elevens alsidige personlige udvikling
- afdække i hvilket omfang den enkelte elev har bevæget sig mod de opstillede læringsmål, som er opstillet i samråd med elev, lærer og evt. forældre
- udvikle elevens bevidsthed om egen læring, hvilket indbefatter indsigt i læringsstil, kommunikationsformer og læringsstrategi.

I dette arbejde skal man som lærer i kristendomskundskab især være opmærksom på følgende tre punkter:

- Var eleven engageret i forløbet, udtrykt fx ved bidrag til de fælles drøftelser og analyser, nysgerrighed i form af relevante spørgsmål og aktiv lytning?

Undervisningsvejledning

- Anvender eleven kundskaber og færdigheder, fx i form af en videoproduktion, som beskriver sider af en behandlet problemstilling og herved udtrykker ny indsigt, et rollespil, som viser tolkningen af en fortælling, en drøftelse, hvor faglige begreber anvendes?
- Fik undervisningen betydning for eleven, således at denne forholder sig anderledes til spørgsmål om tilværelsen og om dette har konsekvenser for elevens måde at interagere med omverden på?

I arbejdet med den løbende evaluering er det afgørende at inddrage den enkelte elevs erkendemåder og kommunikative kompetencer. Herved bliver det muligt, at elevens oplevelser, erfaringer, kundskaber og færdigheder reelt synliggøres. Det er vigtigt at både lærer og elev bygger videre på de indvundne erfaringer og fastholder denne indsigt. Der findes gode redskaber til dette formål:

- logbog, hvor der både kan skrives og vedlægges todimensionalt materiale, som fx tegninger og fotos
- portefølje, som kan indeholde elevens konkrete resultater af undervisningens praktiske musiske dimension. Her kan fx optagelser af rollespil, tegninger og lydband opbevares.

Ud over de nævnte muligheder skal det fremhæves, at det især er lærerens løbende iagttagelser og samtaler med eleverne, som udgør kernen i den løbende evaluering. Kendetegnende for den løbende interne evaluering er det desuden, at den danner grundlag for og kvalificerer det videre arbejde og herved i sig selv bliver et vigtigt bidrag til undervisningen.

Faget i skolen

Kristendomskundskab er et obligatorisk fag i folkeskolen. Faget er kundskabsmeddelende og ikke forkyndende. Der er dog i henhold til folkeskoleloven, mulighed for fritagelse for kristendomskundskab, i øvrigt for lærere såvel som for elever.

Fritagelsesadgangen er efter sin karakter alene tænkt anvendt i ganske særlige tilfælde. Ved fritagelse er forældrene forpligtet til at sørge for, at eleven bliver undervist i sin egen og forældrenes religion, subsidiært oplyses om etiske værdier, dersom forældrene ikke bekender sig til nogen religion. Dette er forældrenes ansvar og er ikke undergivet nogen tilsynsmyndighed.

Vedrørende fritagelsesbestemmelsen samt administrationen af denne, henvises til Undervisningsministeriets hjemmeside www.uvm.dk

Et særligt spørgsmål kan melde sig i forbindelse med bestemmelserne vedrørende vekselvirkningen mellem undervisningen i de enkelte fag og i tværgående emner og problemstillinger. Folkeskolelovens bestemmelse om tværgående emner og problemstillinger gælder principielt alle fag og således også kristendomskundskab.

Undervisningsvejledning

Bilag

Teksthenvvisninger til læseplanen (Bibelske fortællinger)

1. forløb (1.-3. klasse)

Det Nye Testamente

- Fortællinger om Jesu fødsel og barndom (fx Matt 1-2. Luk 1-2).
- Jesu dåb og første virksomhed ifølge evangelierne, fx udvælgelsen af disciplene og forholdet til de udstødte (fx Mark 1-8).
- Lignelser, fx Den barmhjertige samaritaner (fx Luk 10) og Den fortabte søn (fx Luk 15).

Det Gamle Testamente

- Urhistorien (1 Mos 1-11).
- Fortællingerne om patriarkerne Abraham, Isak, Jakob. Joseffortællingen (1. Mos 12-50) og Moseshistorieng (2. Mos 1-20).

2. forløb (4.-6. klasse)

Det Nye Testamente

- Den historiske Jesus og Jesus som Messias.
- Jesu fristelse og Jesus og dæmonerne (fx Matt. 4;1-13; 8;28-34; 12;22-32; 12;43-45).
- Jesu fortsatte virke, fx sabbatskonflikter og andre opgør med traditionen, Guds riges forkyndelse, lignelser og undere. Jesu lidelse, død og opstandelse (fx Mark 9-12; 14-16).
- Det dobbelte kærlighedsbud (fx Mark 12;28-34).
- Den tidlige kristendom og Paulus, fx forkyndelsen af Jesus som Kristus, menigheden i Jerusalem, pinsen og Peters virksomhed, Paulus' omvendelse, kristendommens møde med romermagten (ApG 1-15).

Det Gamle Testamente

- Tempel og synagoge. Sabbat og renhedsforskrifter. Messias.
- Fortællinger om profeter, fx Elias, Elisa (1 Kong 16-18;21. 2 Kong 2) og Esajas (Es1;6;9;53).
- Fortællinger om konger, fx Saul, David og Salomon (1 Sam 11;15-21;26-27;31 2 Sam 1;5-7;11-12. 1 Kong 3;8).
- Fortællinger om Jonas (Jon 1-4), Samson (Dom 13-16), Daniel (Dan 2, 3, 5, 6).

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie

I denne serie udsender Uddannelsesstyrelsen publikationer med baggrundsorientering om lovgivningen, uddannelser og enkelte fag samt vejledninger om god praksis mv. Håndbøgerne er rettet mod uddannelsernes drift. I 2003 og 2004 er følgende udkommet eller under udgivelse i serien:

2003:

- Nr. 1: Typografi og læselighed – på skærm og papir. Brugervejledning til skrifttypen Union (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 2: Brugervejledning til MultiMedie Engelsk. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til engelsk inden for træfagene for elever med hørevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 3: Projekt, case, opgave – hvad er projektarbejde i eud? En håndbog (UVM 7-360) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 4: Brugervejledning til Smedeuddannelsen. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til Smedeuddannelsen for elever med høre-, læse- og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 5: Brugervejledning til Skærmbaseret Svendeprøve. Prøveforberedende undervisningsmateriale til elever med læsevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse mv. (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 6: Manual for tilsyn med undervisning i dagbehandlingstilbud samt på opholdssteder og døgninstitutioner (UVM 0121) (Grundskolen)
- Nr. 7: Kontaktlærerens værktøjskasse (UVM) (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 8: Evaluering af de personlige kompetencer i sosu – de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser (UVM 0124) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 1: Dansk (UVM 5-431) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 12: Matematik (UVM 5-432) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 24: Elevernes alsidige personlige udvikling (UVM 5-434) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 25: Børnehaveklassen (UVM 5-433) (Grundskolen)
- Nr. 13: Vejledningsreformen – kort fortalt (UVM 0126) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 14: Råd og vink om afskrift og plagiat ved projektarbejde på htx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 15: Orientering om folkeskolens afsluttende prøver 2004 (UVM 5-435) (Grundskolen)
- Nr. 16: Prøver, Evaluering, undervisning. En samlet evaluering af folkeskolens afsluttende prøver maj-juni 2003 (UVM 5-436) (Grundskolen)
- Nr. 17: AMU under forandring – om reformen fra 2004 (UVM 0131) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 18: Råd og vink om afsætning på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

2004:

- Nr. 1: Fælles Mål: Faghæfte 2: Engelsk (UVM 5-438) (Grundskolen)
- Nr. 2: Fælles Mål: Faghæfte 3: Kristendomskundskab (UVM 5-439) (Grundskolen)
- Nr. 3: Fælles Mål: Faghæfte 4: Historie (UVM 5-440) (Grundskolen)
- Nr. 4: Fælles Mål: Faghæfte 5: Samfundsfag (UVM 5-441) (Grundskolen)
- Nr. 5: Fælles Mål: Faghæfte 6: Idræt (UVM 5-442) (Grundskolen)
- Nr. 6: Fælles Mål: Faghæfte 7: Musik (UVM 5-443) (Grundskolen)
- Nr. 7: Fælles Mål: Faghæfte 8: Billedkunst (UVM 5-444) (Grundskolen)
- Nr. 8: Fælles Mål: Faghæfte 9: Håndarbejde (UVM 5-445) (Grundskolen)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 10: Sløjd (UVM 5-446) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 11: Hjemkundskab (UVM 5-447) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 13: Natur/teknik (UVM 5-448) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 15: Biologi (UVM 5-449) (Grundskolen)
- Nr. 13: Fælles Mål: Faghæfte 16: Fysik/kemi (UVM 5-450) (Grundskolen)
- Nr. 14: Fælles Mål: Faghæfte 17: Tysk (UVM 5-451) (Grundskolen)
- Nr. 15: Fælles Mål: Faghæfte 18: Fransk (UVM 5-452) (Grundskolen)
- Nr. 16: Råd og vink om internationalisering hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

Publikationerne kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Visse publikationer er trykt i meget begrænset oplag og kan derfor kun rekvireres i ganske særlige tilfælde mod betaling af et ekspeditionsgebyr. Internetpublikationerne kan frit downloades fra www.uvm.dk – til eget brug.

På UVM's website – på adressen: <http://www.uvm.dk/katindex.htm> – findes en oversigt over hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003